

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa

Johanna Parviainen

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa

Johanna Parviainen
Turvallisuusjohtaminen
Opinnäytetyö
3, 2023

Johanna Parviainen

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa

Vuosi

2023

Sivumäärä

38

Yhä nuoremmat lapset käyttävät itsenäisesti erilaisia digitaalisia alustoja päivittäin jopa useita tunteja. Kaikissa toimintaympäristöissä turvallisuutta ja mahdollisia riskejä voidaan hallita kiinnittämällä huomiota sekä yksilön että ympäristön toimintaan liittyviin tekijöihin. Digitaalisten ympäristöjen turvallisuus ja riskit ovat yhteydessä myös teknologisen kehityksen mahdollisuuksiin ja uhkiin.

Tässä turvallisuusjohtamisen (YAMK) opinnäytetyössä tavoitteena on ollut koota mahdollisimman monipuolinen perustieto lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä ja lapsen riskistä joutua lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi verkossa. Tietoa aiheesta on haettu pääasiassa Internetin avoimista lähteistä kesän 2021 lopusta kevättalvelle 2022. Kolmen tapauksen (Suomi, Eurooppa, pimeä verkko) monitapaustutkimuksena toteutetussa työssä lasten omista kokemuksista ja tekijöiden toiminnasta saatua tietoa on peilattu myös suhteessa lainsäädäntöön ja hallinnollisiin asiakirjoihin verraten samalla myös käytettyjen tietojen relevanttiutta. Työssä tarkastellaan erikseen myös CAM-/CSAM-materiaaliin sekä tekijöiden toimintaan pimeän verkon alustoilla liittyviä kysymyksiä. Ilmiö on kansainvälinen ja käytettyjen ulkomaisten artikkelien tietosisältö on vahvistanut ilmiön laajuutta sekä moninaisuutta.

Grooming-termiä on käytetty jo vuosia kuvaamaan ilmiötä, jossa aikuinen rakentaa verkossa tapahtuvan yhteydenpidon kautta lapseen luottamuksellista suhdetta ja jossa aikuisen tarkoituksena on houkutella lapsi mukaan seksuaalisiin tarkoituksiin, toimintaan tai tekemään seksuaalisia tekoja. Lapsiin kohdistuvat seksuaaliset yhteydenotot verkossa ovat yleisiä, usein jopa lähes suoraan seksuaalisia ja sisältävät myös pyyntöjä alastonkuvista tai seksuaalisia tekoja sisältävistä kuvista. Yhteydenottoja voi tapahtua kaikilla lasten käyttämillä alustoilla.

Yhteydenpitoon liittyy usein myös aikuisten tekijöiden intressi pitää hallussa ja hankkia lasta seksuaalisesti esittävää tai kuvaavaa materiaalia, CAM-/CSAM-materiaalia, jota voidaan jakaa kuvina, web-kamerayhteydessä tallentuvina videoina tai erilaisina kuvatallenteina laajasti yhä uudelleen. Kiertävä CAM-/CSAM-materiaali ja siihen liittyvä uhka onkin yksi tekojen vahingollisuutta lisäävä tekijä. Viime vuosien havaintojen perusteella tekijöiden toiminta on muuttunut yhä manipulatiivisemmaksi. Kun tekijä tavoittelee lapselta lisää materiaalia, voidaan lapselle esittää uhka jo aikaisemmin saadun materiaalin laajemmasta julkaisusta tai saattamisesta esimerkiksi lapsen lähipiiriin saataville. Vaikka lapsi kokisi vakavaakin pelkoa tekijän toiminnasta, ei lapsi useinkaan kerro juuri kenellekään. Pelon lisäksi häpeä, lapsen omaa toimintaansa kohtaan kokemus syyllisyys ja tekijän manipulatiivinen toiminta vaikeuttavat entisestään lapsen mahdollisuutta pyrkiä irtaantumaa keskustelusta. Pimeän verkon alustoilla tekijöiden on tunnistettu pitävän yhteyttä toisiinsa ja jakavan laajastikin materiaaleja ollen myös valmiita maksamaan materiaaleista, myös reaaliaikaisesta materiaalista.

Kyse ei ole vain ilmiöstä, vaan vakavasta lapseen kohdistuvasta lapsen koskemattomuutta ja/tai seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavasta rangaistavaksi säädetystä rikoksesta. Verkossa lapsiin kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö on yhtä vahingollista kuin fyysinenkin hyväksikäyttö. Lapsen edun ja haavoittuvan aseman lähtökohdasta lasten ikätasoiset turvataidot myös verkossa, aikuisten ja eri toimijoiden tietoisuuden lisääminen sekä mahdollisuudet kehittyvien teknisten keinojen avulla estää lapsiin kohdistuvia rikoksia verkossa ovat merkittäviä näkökulmia torjuttaessa lapsiin verkossa kohdistuvaa rikollisuutta.

Asiasanat: grooming, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, CAM, CSAM, pimeä verkko

Johanna Parviainen

Child sexual abuse online

Year 2023

Pages

38

Many children use different digital platforms independently for many hours per day. In every environment safety and potential risks can be controlled by considering how people act and what specific needs different environments have. The technological development can also affect the safety and risks of digital environments in both positive and negative ways. The aim of this master's thesis is to achieve a holistic picture and information of child's sexual harassment and child sexual abuse online.

Grooming is quite well-known as a phenomenon in which an adult builds a confidential relationship by online conversations with a child and in which the adult's intention is to get the child to participate in sexual activities. In general, grooming is a common phenomenon and often directly sexual, including an adult directly asking for nude photos or photos of sexual activities. Children can face risks at all platforms which they usually use.

One of the reasons for contacting children is the perpetrator's aim to obtain Child Abuse Material or Child Sexual Abuse Material (CAM/CSAM). Materials can be distributed widely as pictures or videos over and over. Circulating material is one threat which adds children's suffering. The offenders seem to be getting more manipulative and they can socially blackmail the child to acquire more sexual material for example by threatening to distribute material to the child's friend or parents. Children do not usually tell anyone about the harassment or blackmailing which they have faced online even if they are very much afraid of the perpetrator. In Dark Web sites perpetrators can make contact to other persons who have harmful or criminal intentions towards a child, distribute materials and be even willing to pay for child's sexual abuse materials, including real-time materials.

Information about the phenomenon was collected from Internet's open sources from end of summer 2021 until spring 2022. This master's thesis was done as a theoretical Case Study-survey with the multiple-case designs. The review mainly includes different surveys of children's own experience from grooming, perpetrators' methods of operating online, administrative documents and legalisation.

The phenomenon is global and therefore the material also includes some international articles. It is important to understand that it is not only a phenomenon. Contacting a child with sexual intentions and having or obtaining CAM/CSAM-materials are always a serious crime against a child which violates their integrity and sexual self-determination. Child sexual abuse online is as damaging as physical abuse. Digital safety skills online are important to children's safety. To respond to this challenge as a phenomenon and as a crime, it is important to raise awareness and to find the best ways to promote children's safety online and to consider their best interest and vulnerabilities through technical solutions as well.

Keywords: grooming, child's sexual abuse, CAM, CSAM, Darkweb

Sisällys

Opinnäytetyöhön sisältyvät julkaisut	6
1 Johdanto.....	7
2 Tutkimuksen toteuttaminen	9
3 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa.....	13
3.1 Rikoksena ja ilmiönä.....	13
3.1.1 Osana kyberrikoksia ja piilorikollisuutta	14
3.1.2 Kansainvälisestä ja kansallisesta säätelystä	15
3.1.3 Yhteenveto	17
3.2 Lasten kokemukset seksuaalisista yhteydenotoista	18
3.2.1 Verkossa tapahtuvista kohtaamisista tarkemmin	19
3.2.2 Grooming-kokemusten vaikutuksista lapsille	20
3.2.3 Eurooppalaisten lasten näkökulmia	21
3.2.4 Yhteenveto	22
3.3 Tekijöiden toiminta yhteydenpidossa	23
3.3.1 Tutkimusten näkökulmia tekijöiden manipulatiivisesta toimintatavasta...	24
3.3.2 Yhteenveto	25
4 CAM/CSAM.....	27
4.1 CAM/CSAM-materiaali ja muu elektroninen todiste.....	28
4.2 CAM/CSAM-materiaaliin liittyvä tutkinta ja työkuorma	30
4.3 Yhteenveto.....	32
5 DarkWeb	33
5.1 Dark Web-alustojen toiminnasta.....	33
5.2 Dark Web-alustojen toimijoista	34
5.3 Mahdollisuuksista löytää CAM/CSAM-materiaalia Dark Web-alustoilta	35
6 Pohdinta ja johtopäätökset.....	37
Lähteet.....	39
Kuvat	42
Taulukot	42
Liitteet	43

Opinnäytetyöhön sisältyvät julkaisut

A[1] : Parviainen, J. & Rajamäki, J. (2022) Analysis of Sexual Abuse of Children Online and CAM Investigations in Finland. In Dean Robert P.Griffin, Unal Tatar, Benjamin Yankson (Eds.) Proceedings of the International Conference on Information Warfare and Security, Vol 17 No 1, 505-512. doi: 10.34190/iccws.17.1.63
 Saatavilla: <https://doi.org/10.34190/iccws.17.1.63>
 CC BY-NC-ND 4.0

A[2]: Parviainen, J. & Rajamäki, J.(2022) Analysis of Sexual Abuse of Children Online and CAM Investigations in Europe. In Thaddeus Eze, Nabeel Khan and Cyril Onwubiko (Eds.) Proceedings of the 21st European Conference on Cyber Warfare and Security. Reading: Academic Conferences International Limited, 411-418.
 doi: 10.34190/eccws.21.1.276
 Saatavilla: <https://doi.org/10.34190/eccws.21.1.276>
 CC BY-NC-ND 4.

A[3]: Rajamäki, J. & Lahti, I. & Parviainen, J. (2022) OSINT on the Dark Web: Child Abuse Material Investigations. Information & Security 53:1, 21-32.
 doi: 10.11610/isij.5302
 Saatavilla: <https://doi.org/10.11610/isij.5302>
 CC BY-NC 4.

1 Johdanto

Useat lapset toimivat aikuisten tapaan erilaisten digitaalisten ympäristön alustojen päivittäisinä käyttäjinä jopa useita tunteja. Siinä missä digitaalinen ympäristö tarjoaa lapsille paljon myönteisiä asioita, kaikissa ympäristöissä on olemassa vaaroja, riskejä ja uhkia, jotka on tunnistettava ja joita voidaan pyrkiä myös hallitsemaan tai torjumaan. Tarkastelen tässä turvallisuusjohtamisen (YAMK) opinnäytetyössä lapsen riskiä joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi verkossa. Kyse ei ole vain ilmiöstä, vaan vakavasta lapsen koskemattomuuteen ja/tai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvasta rikoksesta. Opinnäytetyö on tehty teoreettisena Case study-monitapaustutkimuksena, jossa tieto on koostettu pääasiassa avointen sähköisten lähteiden kautta löydettävissä olevasta tiedosta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön riskistä verkossa tapahtumien paremmaksi ennalta estämiseksi, tunnistamiseksi ja selvittämiseksi.

Tavoitteena on ollut muodostaa mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva siitä, millainen ilmiö lapsiin kohdistuva seksuaalinen häirintä ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa on. Moninäkökulmaisen ilmiön kokonaiskuva piirtyy ensisijaisesti erilaisista lasten omia kokemuksia kuvaavista tutkimuksista ja selvityksistä suhteessa tekijöiden tavasta toimia verkossa lasta kohtaavan vahingollisella tavalla, johon liittyy kiinteästi myös lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin, CAM/CSAM (*child abuse material/child sexual abusing material*) olemassaolo, hankkiminen ja edelleen jakaminen. Myös Dark Web-alustoilla tapahtuvaksi tiedetty toiminta on osa tätä kokonaiskuva. Opinnäytetyö on tehty Laurea Ammattikorkeakoulun toimeksiannosta, jossa tavoitteena on ollut tuottaa tausta-aineistoa AIPCOC-hankehakemukselle (AI-based platform to counter cybercrime) liittyen ISF-POLICE on Cybercrime hakuun syyskuussa 2022.

Opinnäytetyöhön sisältyy kaksi vertaisarvioitua JUFO1-luokiteltua artikkelia, joissa olen toiminut ensisijaisena kirjoittajana. Ensimmäinen artikkeli A[1], *Analysis of Sexual Abuse of Children Online and CAM Investigations in Finland*, on julkaistu ICCWS-konferenssimateriaalissa (17th International Conference on Cyber Warfare and Security) ja esitetty maaliskuussa 2022. Artikkelissa käsitellään ensisijaisesti lasten omia kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön johtavista yhteydenotoista verkkoalustoilla aiempien tutkimusten, kuten kansallisten lapsiuhritutkimusten, kouluterveyskyselyiden ja eri järjestöjen tuottaman kysely- ja muiden tutkimustietojen pohjalta. Moninaisia näkökulmia sisältävästä aihealueesta nousevat esille myös useissa yhteyksissä myös viranomaisten ja muiden aikuisten mahdollisuudet toimia ennalta estävästi, kyvykkyys tunnistaa jo tapahtuneita tekoja sekä niiden rikosprosessissa tarvittavien digitaalisten todisteiden sekä tarvittaessa kansainväliseenkin tutkintayhteistyöhön liittyvät haasteet. Toinen artikkeli A[2], *Analysis of*

Sexual Abuse of Children Online and CAM Investigations in Europe, on julkaistu ECCWS-konferenssimateriaalissa (21st European Conference on Cyber Warfare and Security) ja esitetty kesäkuussa 2022. Artikkeliksi keskittyy käytännössä samoihin teemoihin ensimmäisen artikkelin kanssa, mutta kuvaa enemmän tekijöiden tapaa toimia sekä eri yhteiskunnallisten tai lainsäädännöllisten tekijöiden taustalla vaikuttavien julistusten ja sopimusten näkökulmaa eurooppalaisella tasolla. Olen toiminut myös kolmantena kirjoittajana artikkelissa A[3], *OSINT on the Dark Web: Child Abuse Material Investigations*, joka on julkaistu ja jonka opinnäytetyön ohjaaja Jyri Rajamäki on esittänyt Digital Transformation, Cybersecurity and Resilience, DIGILIENCE 2022-konferenssissa syyskuussa 2022. Artikkeliksi käsittelee mahdollisuuksia ja haasteita automatisoitujen työkalujen hyödyntämiseen OSINT-tiedustelun avulla Dark Webin jo tiedettyjen linkkeihin ja sivustoihin liittyen osaltaan aiemmin Laureassa valmistuneeseen liro Lahden opinnäytetyöhön. Artikkelissa osuuteni liittyy datamäärien käsittelyyn, hallintaan sekä digitaalisten todisteiden ja/tai näytön arviointi- ja esittämisvaatimuksiin rikosprosessissa.

Artikkelien rinnalla tämän yhteenveto-osuuden on tarkoitus muodostaa tiivis kokonaiskuvaus lapseen verkossa kohdistuvasta rikoksesta ja ilmiöstä sekä siihen liittyvistä näkökulmista, joka on tarpeen kenen tahansa lasten ja nuorten parissa toimivan ymmärryksen lisäämiseksi lapsiin kohdistuvista verkkorikosepäilyistä. Tapahtumien laaja-alainen tunnistaminen kaventaa piilorikollisuutta ja lisää kiinnijäämisriskiä, jolloin rikoslajityyppisten tekojen parempi selvittäminen mahdollistuu ja nopeutuu. Taustatietoon perustuva reaalin ymmärrys takaa paremmin myös lapsen edun ja haavoittuvan aseman arvioinnin sekä auttaa ammattilaisia paremmassa oman työnsä hallinnassa sekä toimittaessa yhteistyöverkostoissa. Lapsi, joka on kokenut epämiellyttäviä tai haitallisia tilanteita verkossa tai on joutunut rikokseksi katsottavan teon kohteeksi, saa kokonaistiedon avulla myös parempaa tukea ja apua eri toimijoilta. Turvallisuusjohtamisen opintojen osana tarkastelun tavoitteena on ollut myös vahvistaa omaa osaamista ja ymmärrystä niin yleisesti tietoverkko- tai kybermaailmassa tapahtuvista rikoksista kuin tarkastellusta kohteesta niiden spesifimpänä osa-alueena.

Luvussa kaksi kuvaan tarkemmin Case Study-tutkimukseen liittyviä valintoja. Luvussa kolme on koostettu yhteenvetotietoja ensinnäkin tutkittavasta aiheesta rikoksena ja ilmiönä. Teen myös luvussa yhteenvetoa kahdesta aiheen keskeisestä teemasta; lasten ja tekijöiden kohtaamisista seksuaalisissa yhteydenotoissa verkossa perustuen sekä lasten kertomiin kokemuksiin että tekijöiden toimintatavasta selvitettävissä oleviin tietoihin. Omina lukuinaan, luvussa neljä käsittelee tarkemmin CAM/CSAM-materiaaliin ja luvussa viisi Dark Webin alustoihin liittyviä näkökulmia. Käytetyn aineiston tulosten pohjalta teen yhteenvetoa tehdyistä havainnoista moninäkökulmaisesta ilmiöstä esille nousseista tiedoista. Kirjoitettujen artikkeleiden tiivistelmät on liitetty opinnäytetyön liitteeksi.

2 Tutkimuksen toteuttaminen

Aineisto ja opinnäytetyössä käytetty tieto on kerätty Internetin julkisista, avoimista lähteistä eli lähteistä, jotka ovat olleet tai ovat edelleen kenen tahansa löydettävissä teemaan liittyvien keskeisempien Google-sanahakujen perusteella (*lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, child sexual abuse online, CAM, CSAM, Dark Web, OSINT ja/tai näiden yhdistelmillä*). Suomessa lasten seksuaalinen häirintä sekä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on huomioitu muun muassa vuosina 1988, 2008, 2013 ja 2018 koostetuissa lapsiuhritutkimuksista sekä vuoden 2017 kouluterveystutkimuksessa. Näissä tutkimuksissa tieto perustuu ensisijaisesti lasten omiin kokemuksiin verkossa kohdatuista seksuaalisista yhteydenotoista sekä lasten reagoimisesta niihin. Lapsiuhritutkimukset ja kouluterveystutkimukset ovat tavoittaneet tutkimushetkellä ajassaan laajankin vastaajajoukon tutkimuskohteena olleista ikäluokista. Lisäksi aineistona on käytetty järjestötoimijoiden kuten Pelastakaa Lapset ry:n sekä Suojellaan lapsia ry:n tuottamaa aineistoa noin viimeisen kymmenen vuoden ajalta groomingista, lapsiin verkossa kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, sen riskeistä sekä ennaltaehkäisymahdollisuuksista. Järjestöjen tutkimuksissa lasten kokemuksia kuvaavat vastaajamäärät ovat voineet olla pienempiä, mutta ovat tapahtumia ajassaan kuvaavina selvityksinä tärkeitä täydentäviä tietoja. Vastaavasti esimerkiksi Suojellaan Lapsia ry:n toteuttama Dark Web-käyttäjiin liittyvä tutkimus on tavoittanut hyvinkin laajan joukon vastaajia.

Keskeisimmän tutkimuksellisen aineiston rinnalla teoreettisessa viitekehyksessä aiheeseen liittyviä tietoja on peilattu myös suomalaisiin eri hallinnonalojen aineistoihin, mutta aineistossa on myös artikkeleja ja lähteitä, jotka kuvaavat ilmiötä eurooppalaisessa tai laajemmassakin kontekstissa. Kaikkia löydettyjä aineistoja ei ole käytetty työssä. Käytettyjen aineistojen sopivuus kontekstissaan on seulottu otantana läpi rajautuen keskeisiin työn teemoihin tiedon relevanttiuden tullessa arvioiduksi tietosisältöjen toistuvuutena sekä osana oman ammattitaustan yleistä osaamista ja ymmärrystä käytettyjen aineistojen merkitsevyydestä. Ratkaisu aineiston löydettävyydestä sähköisenä on osin liittynyt ajatukseen kerätä tietoa ympäristöstä, joka itsessään on myös tutkimuskohteena, mutta myös osin tiedon nykyaikaiseen helppoon tiedon saavutettavuuteen ja käytettävyyteen. Toisaalta myös laajasti useista, osin hajanaisistakin eri lähteistä, koostetun tiedon avulla on tavoitteena ollut selvittää tutkittavaan kohteeseen liittyvät tekijät ja näkökulmat mahdollisimman luotettavalla, mutta avoimella tavalla.

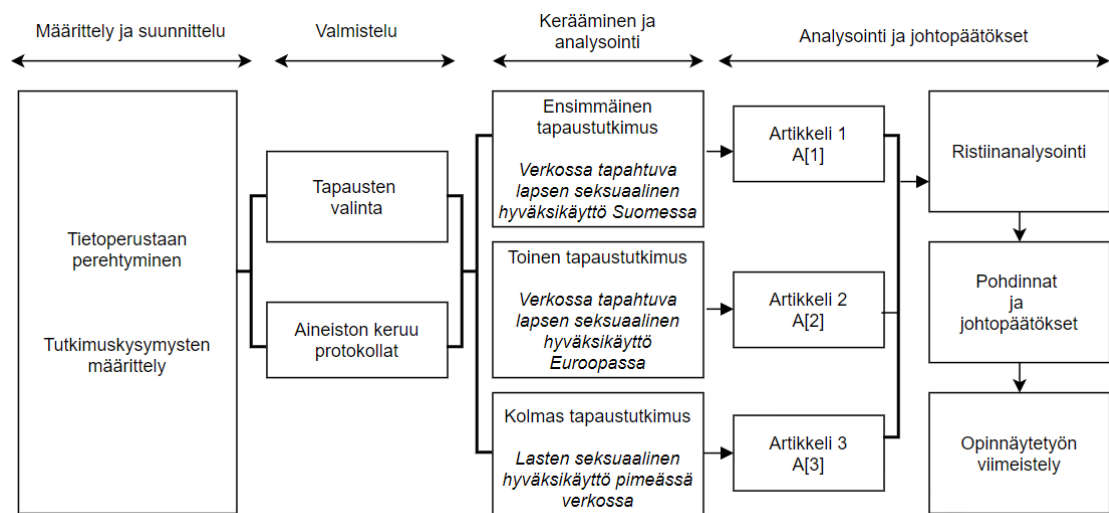
Ajallisesti aineistoa on kerätty heinäkuun 2021 lopusta helmikuun 2022 alkuun saakka liittyen ensisijaisesti kahden artikkelin kirjoitusvaiheisiin ja kolmannen artikkelin osalta huhtitoukokuussa 2022. Aihepiiriin liittyviä tiedossa olleita hankkeita, kuten syksyllä uutisointeja, uusia julkaisuja ja muutoin teeman ympärillä käytyä keskustelua olen seurannut, osin melko

löyhästikin, julkisista lähteistä edelleen opinnäytetyön yhteenvedovaiheeseen saakka loppusyksyllä 2022. Kansalliseen Terveystieteen ja hyvinvoinninlaitoksen Barnahus-hankkeeseen liittyviä koulutuksia ja selvityksiä on ollut myös mahdollista seurata julkisista lähteistä erityisesti syksystä 2021 lähtien (THL, 2021), mutta hankeaineistot ovat toimineet pikemmin ajatuksellisina tausta-aineistoina ja tehtyjen valintojen varmistamisessa aineistojen otannassa huomioiden jo hieman aiemmin käynnistynyt ensimmäisen artikkelin kirjoitusvaihe. Merkittävin aineistotäydennys liittyy vuoden 2023 alusta voimaan tulleiden seksuaalirikossäännösten sisältöön perehtymiseen, vaikka työssä ei sinänsä käsitellä tarkemmin rikoslain tarkoittamien rikosoikeudellisten tunnusmerkistöedellytysten arviointia tai täyttymistä eri tapauksissa. Lainsäädännölliset näkökulmat toimivat kuitenkin yhtenä yleisenä yhteiskunnallisena viitekehyksenä ilmiötä käsiteltäessä huomioiden myös niiden eurooppalaisia julistuksia ja sopimuksia implementoivat näkökulmat. Aiheen ajankohtaisuuteen liittyen opinnäytetyön aloittamisen jälkeen muun muassa Dark Web-alustoihin liittyen on julkaistu kaksi tutkimusta, joista toinen on jo edellä mainittu Suojellaan Lapsia ry:n CSAM-käyttäjiä koskeva tutkimus (Insoll, et.al, 2021) ja toinen Poliisiammattikorkeakoulussa (POLAMK) valmistunut CSAM-materiaalin jakamiseen ja levittämiseen keskittyvän kansainvälisen sivuston rakennetta, toimintaperiaatetta ja käyttäjien toimintaa vuonna 2020 tarkasteleva opinnäytetyö (Salovaara, 2021). Aiheeseen liittyen on julkaistu myös esimerkiksi tekijöiden psykologista käyttäytymistä selittävää tutkimusta, joita ei ole sinällään huomioitu aineistona tarkastelun kohteen rajautuessa pääasiassa tapahtumiin toimintana. Myöhemmässä vaiheessa mukaan otetut uudet aineistot ovat siis osaltaan täydentäneet jo aiemmin valittuja teemojen osa-alueita ja näkökulmia varmistaen myös ilmiöstä muutoin kerättyjen tietojen luotettavuutta.

Case Study-metodi nojaa suunnitteluun, muotoiluun, valmisteluun, keräämiseen ja analysoimiseen (*Plan-Design-Prepare-Collect-Analyze*) toistuvana prosessina. Tutkimuskysymys voi kohdentua esimerkiksi aikansa ilmiön tarkasteluun tosielämän kontekstissa, joka sallii merkityksellisten yksittäistapausten yhdistämisen holistiseen laajempaan kokonaisuuteen. Suunnitteluvaiheessa (*Plan*) tutkimuskysymys identifioidaan, muotoiluvaiheessa (*Design*) määritellään tutkittavat tapaukset ja valmisteluvaiheessa (*Prepare*) seurataan valittua tutkimusprotokollan suuntaa, potentiaalisesti merkittävää informaatiota ja aineistoa kontekstissaan huomioiden suppenevat todisteet sekä tarpeet lisäselvityksille välttämällä mahdolliset vinoumat. Kerää-vaiheessa (*Collect*) kaikkien aineistoon perustuva tietoperusta ja todisteiden sisältämä ketju huomioidaan siten, että Analysoi-vaiheessa (*Analyze*) tutkimussisällön aineisto yhdistyy uudelleen johtopäätökseksi esimerkiksi arvioimalla informaation sopivuutta toisiinsa, rakentamalla selityksiä tai ristiin vertaamalla tietoja myös mahdolliset vaihtoehtoiset tulkinnat sekä lukijoiden kiinnostus. Tätä kautta Case Study-menetelmän avulla saadaan relevantin analyysin kautta vastaukset ensisijaisiin menetelmän kysymyksiin ”kuka, mitä ja missä” linkittäen ne myös loogisesti kerättyyn aineistoon ja johtopäätöksiin ilmiötarkastelun vastauksina ”kuinka ja miksi”, jolloin ne myös kiertyvät

takaisin alkuperäiseen tutkimuskysymykseensä nostaen esille myös uusia hypoteeseja ja ehdotuksia. (Yin, 2009.)

Opinnäytetyö on toteutettu kuvan 1 mukaisena Case Study-menetelmän monitapaustutkimuksena (*multiple-case designs*), jossa artikkelit muodostavat kukin oman tapauksensa ja jossa analysointiyksiköt muodostuvat lasten kertomista kokemuksista, tekijöiden tavasta toimia, CAM/CSAM-materiaaliin sekä Dark Web-alustoihin liittyvistä kysymyksistä. Tietoperustaan perehtyminen ja tutkimuskysymysten määrittely on tehty osana menetelmän määrittely- ja suunnitteluvaiheita (*Define and Design*), kun valmisteluvaiheessa (*Prepare*) on valittu tapaukset ja kerätty aineisto. Näiden pohjalta on koostettu yksittäiset kirjoitetut tapaukset omina raportteinaan (*Collect and Analyze*), jonka jälkeen tässä yhteenvetovaiheessa tehdään aineistosta kokonaisuudessaan ristiinraportointi (*Analyze and Conclude*). (Yin, 2009.)

Kuva 1: Tutkimuksen toteuttaminen Case Study-menetelmän avulla (Yin, 2009).

Artikkelivaiheessa mahdollisimman kokonaisvaltaisen ajankuvan verkossa tapahtuvista lapsiin kohdistuvista seksuaalisista hyväksikäyttörakoksista, niiden tyypillisimmistä tapahtumakuluista sekä epäiltyjen tekijöiden tavasta toimia suhteessa lapsiin rikoksia toteuttaessaan, on lähestymistapana ollut huomioida teemaan liittyvää aineistoa mahdollisimman laajasti, mutta tässä yhteenveto-osuudessa ilmiön kuvaaminen rajautuu tarkemmin kuvaamaan ilmiöön liittyviä keskeisempiä havaintoja yhdistämällä erilaisista lähteistä muodostunutta kuvaa. Pyrkimyksessä holistisen näkökulman saavuttamisessa on jossakin määrin hyväksyttävä, että otantaan voi jäädä aukkoja, joiden tieto on jäänyt kokonaan huomiotta tai muutoin

tarpeettoman vähäiselle huomiolle. Myöskään ilmiöstä tiedetyn peilaaminen vuosien takaisin tietoihin ei ole tarkoitettu varsinaiseksi ilmiön kehityskulkua tai historiaa kuvaavaksi tiedoksi, vaan pikemmin mahdollisia muuttuvia olosuhteita ilmentäväksi nopeasti kehittyvässä teknologisessa tarkastelussa. Aiemman aineiston peilaamisella on mahdollisuus kirkastaa ja täydentää kokonaiskuvaan liittyvää tietoisuutta toimintaympäristöstä ja varmistua mahdollisista vaihtoehtoisista näkökulmista. Case Study-menetelmässä lukijalla on itsenäisesti mahdollisuus tarkastaa tutkijan huolellisetkin valinnat toisiaan täydentävistä lähteistä ja arvioida ylläpidettyä todisteidenketjua alkuperäisestä tutkimuskysymyksestä johdonmukaisesti viimeisiin johtopäätöksiin. Tulkinta tulisi voida tehdä myös johtopäätöksistä taaksepäin peilaten informaation luotettavuutta, kaavaan sopivuutta sekä lähteisiin liittyvien riippuvuuksien tai itsenäisyyksien arvioinnissa. Lopulta variaatiot, toistuvat tulokset sekä kausaalisuus mahdollisissa suorissa tai yksityiskohtaisissa havainnoissa yhdistyvät kokonaisvaltaiseksi ilmiötä selittäväksi ja kuvaavaksi tiedoksi. (Yin, 2009.)

3 Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa

3.1 Rikoksena ja ilmiönä

Tavanomaisen fyysisen kasvuympäristön riskien lisäksi lapsiin ja nuoriin voi mahdollisista teknisistä estoista ja rajoista huolimatta ilmetä haitallisia virikkeitä, kontaktiyrityksiä, väkivaltaa tai hyväksikäyttöä digitaalisessa ympäristössä ilman aikuisten läsnäoloa ja valvontaa tai ilman että aikuiset tulisivat näistä tapahtumista tietoisiksi (Valtioneuvosto, 2019). Havaitusta aikuisten seksuaalisesta kiinnostuksesta lapsia kohtaan on oltu kasvavassa määrin huolissaan Internetin erilaisilla alustoilla A[2]. Verkossa lapseen kohdistuvat seksuaalirikokset voivat olla seksuaalista häirintää, seksuaalista houkuttelua tai seksuaaliväkivaltaa, jossa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä todistavan kuvamateriaalin kuvaaminen, tallentaminen, jakaminen tai myyminen verkkoalustoilla (Child Abuse Material/Child Sexual Abuse Material, CAM/CSAM) todistaa lapseen kohdistunutta vakavaa seksuaalirikosta. (A[1]; Korpilahti et.al., 2019, 353-354.)

Grooming-terminä määritellään useissa yhteyksissä aikuisen lapseen kohdistamaksi yhteydenpidoksi, jossa aikuisen tarkoituksena on pitkän ajan kuluessa rakentaa lapseen luottamussuhde seksuaalissävyytteisin keskusteluin tai kuvamateriaalein tavoitteenaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa, tavattaessa muussa ympäristössä tai molemmissa. Kyse ei sinänsä ole uudesta ilmiöstä, mutta viimeaikaisimmissa selvityksissä on tehty havaintoja seksuaalisten yhteydenottojen hyvinkin suoraviivaisesta ja nopeasta luonteesta ilman pitempiaikaista yhteydenpitoa, jopa vain yksittäisten tuntein kestoisista yhteydenpidoista lapseen. A[1].

Digitaalisilla alustoilla yksi merkittävä piirre groomingiinkin liittyen on lasta esittävien seksuaalisten materiaalien kontrolloimaton kierto on jääminen A[2], joka itsessään voi aiheuttaa lapselle moninkertaista harmia ja pelkoa siitä, että sama materiaali voi tulla esille ja levitä yhä uudelleen ja uudelleen A[1]. Näkökulma liittyy osaltaan tekijän valta-asemaan materiaalin saattamisesta muiden tietoon tai saataville, joka harmin ja pelon lisäksi voi lisätä entisestään uhrin kärsimyksiä ja aiheuttaa lisätaakkaa tapahtumista toipumisessa (Valoaho, 2013). *Grooming*-termin rinnalle yhtenä kyberrikosten uutena piirteenä onkin nostettu ensinnäkin termi ”*sextortion*”, jolla kuvataan tarkemmin groomingiin liittyvää lapsen itse tuottamalla seksuaalisilla tai alastonkuvilla tapahtuvaa kiristämistä, jonka tavoitteena on usein saada uhri tekemään seksuaalisia tekoja tai lähettämään lisää seksuaalisia kuvia. Vastaavasti termi ”*Online sexual coercion and extortion of children*” (oSCEC) tekee entistäkin näkyvämmäksi tekijöiden röyhkeämmäksi muuttuneen tavan toimia *manipulatiivisin ja sosiaalisesti kiristävin keinoin*. Manipulatiiviseen tapaan toimia liittyy uhka julkaista yksityinen, intiimi ja

arkaluonteinen seksuaalinen materiaali esimerkiksi lapsen lähipiiriin tietoon uhaten esimerkiksi lähipiiriin fyysisellä satuttamisella ja tekijän itsensä vahingoittamisella. A[1]; A[2].

Vaikka lapsilla on tänä päivänä täysin erilaiset valmiudet toimia digitaalisessa maailmassa, lasten kyky välttää vaaroja ja riskejä on sidoksissa lapsen tai nuoren ikätasoon A[2]. Muun muassa Euroopan neuvosto (2018) on korostanut lasten täysimääräistä oikeutta osallisuuteen digitaalisessa ympäristössä, jolla on merkityksiä myös lasten toimimiselle muissa rakenteellisissa ympäristöissä. Sisällön tulisi kuitenkin olla lapselle soveltuvaa vastaten lapsen tarpeita ja osaamista. Kaikkien jäsenvaltioiden tulee suojella haavoittuvassa asemassa olevaa lasta digitaalisen maailman väkivallalta, riistolta, hyväksikäytöltä, rikoksilta, rasismilta, vihapuheelta, aikuispornografialta, lasta seksuaalisesti esittävältä materiaalilta, groomingilta, kiusaamiselta, häirinnältä taikka verkossa tapahtuvalta rekrytoinnilta rikollisiin tai laittomiin toimiin. Jäsenmaiden tulee seurata omaa lainsäädäntöään ja estää lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin olemassaolo tehokkaasti viranomaistoimin keskittyen sekä materiaalien ylläpitäjiin että uhrien tunnistamiseen. A[2].

3.1.1 Osana kyberrikoksia ja piilorikollisuutta

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvista seksuaalisista teoista digitaalisessa ympäristössä rohkaistaan ilmoittamaan aina viranomaisille, koska tekijöillä on usein muitakin uhreja ja ilmoittaminen voi estää rikosten jatkumisen. Suuri *piilorikollisuuden* osuus on tyypillistä yleisesti kaikille tietoverkkoympäristöissä tapahtuville rikoksille (Cyber crimes). Niin tietoverkoissa tapahtuvissa rikoksissa (Cyber enables crimes) kuin tietoverkkorikoksissa (Cyber depended crimes) uhrin saattavat olla usein pitkään epätietoisia meneillään olevasta rikoksesta ja tullessaan siitä tietoiseksi, tekevät vain harvoin rikosilmoituksia poliisille. Tällöin poliisin käsitys rikostilanteesta jää puutteelliseksi. Ilmoituksin saatavan tiedon nähdään myös kasvattavan rikosten selvittämisen todennäköisyyttä. (Ulkuniemi & Piironen & Toiviainen, 2018; Kurenmaa, 2018.) Kyberrikoksille on tyypillistä myös niiden suuri kokonaishyöty ja pieni kiinnijäämisriski (Kurenmaa, 2018) sekä alhaiset operointikustannukset sekä digitaalisten alustojen globaaliluonne (Toivonen & Kuusisto, 2014). Kyberrikokset ovat luonteeltaan usein myös rajat ylittäviä rikoksia (Ulkuniemi & Piironen & Toiviainen, 2018). Tietoverkoissa tapahtuvien lasten hyväksikäyttöön liittyvien rikosten paljastaminen voi olla sinällään haastavaa ja jäädä piiloon viranomaisilta rikosten tekijöiden toimiessa omissa verkostoissaan keksiyin online-identiteetein jättämättä itsestään jälkiä. A[1].

Lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa on kansainvälisestikin todettu, ettei lapsi kerro tapahtuneesta välittömästi tai lainkaan monista syistä (Valtioneuvosto, 2019), jolloin vain osan teoista on arvioitu tulevan viranomaisten tietoon ja jossa kynnystä kertomisesta nostaa entisestään lapsen kuvien kautta lapseen kohdistuva kiristäminen (Kalliokoski et.al., 2021).

Mikäli lapset kertovat kokemuksistaan, kertovat he yleensä vasta pitkän ajan kuluttua ystävilleen, mutta voisivat kertoa aikuisille tai ammattilaisille, mikäli joku heiltä siitä kysyisi A[1]. Myös eurooppalaisella tasolla tehdyssä EU Kids Online-tutkimuksessa (2020) muun muassa sveitsiläiset lapset ja nuoret eivät ilmoituksensa mukaan olleet kertoneet kenellekään, mikäli heille oli sattunut jotakin ikävää verkossa, mutta jos he kertoisivat, kertoisivat he mieluiten vanhemmille, ystäville, opettajalle tai lapsia auttaville ammattilaisille A[2]. Suomalaisissa tutkimuksissa tilanne on ollut aiemminkin käytännössä sama, sillä esimerkiksi vuonna 2013 tytöistä vain 15 prosenttia ja pojista viisi prosenttia on ilmoittanut kertoneensa jollekin kokemuksistaan (Fagerlund, et.al., 2013).

Myös Europol (2017) on kiinnittänyt huomiota siihen, että mahdollisuus reagoida paremmin moninäkökulmaiseen ilmiöön edellyttää myös lapsiin kohdistuvien rikosten todellisen luonteen tunnistamista. Piilorikollisuuden osuudesta huolimatta, lapsiin kohdistuneiden rikosten selvittämistä väkivaltarikosten selvittämistään rinnalla on joka tapauksessa pysynyt kuitenkin edelleen verrattain korkeana (Sisäministeriö, 2021). Vuoden 2023 alusta uudistuneiden seksuaalirikossäännösten hallituksen esityksessä (HE 13/2022, vp.) on tuotu esille, että lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevien rikosten määrän lisääntymiseen vaikuttaa osaltaan myös tekoihin ja niiden vahingollisuuteen liittyvän tietoisuuden lisääntyminen. Lisäksi esityksessä on arveltu, että verkkosivujen ylläpitäjien toiminta materiaalin leviämisen estämiseksi sekä lasta seksuaalisesti esittävän aineiston seulomiseen liittyvän teknologian ja toiminnan viimeaikainen kehittyminen voivat jollakin aikajänteellä johtaa kuvien tuottamisen, leviämisen ja hallussapidon vähenemiseen.

3.1.2 Kansainvälisestä ja kansallisesta säätelystä

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät riskit on huomioitu 2000-luvun alusta useissa eurooppalaisissa julistuksissa, ohjeissa ja lainsäädännössä, joihin kaikki eurooppalaiset ja kansalliset toimenpiteet ovat myös kytköksissä. Esimerkiksi Lanzaroten sopimus 2007 (Convention of Lanzarote, 2007) on korostanut jäsenmaiden kokonaisvaltaista hallintaa lasten seksuaalisen väkivallan estämiseksi, suojelemiseksi, syyttämiseksi sekä osallistumisesta kansallisella että kansainvälisellä tasolla järjestettäviin yhteisoperaatioihin. Myös useissa yhteyksissä on tuotu esille suosituksia, että yksityinen sektori ja eri alustatarjoajat etsisivät tarjoamiensa palveluiden alustoilla entistä tehokkaampia toimenpiteitä estää, raportoida ja eliminoida lapsiin kohdistuvia rikoksia verkkoympäristössä. Lasten hyvinvoinnin takaamiseksi ja suojelemiseksi odotetaan, että viranomaiset, julkiset instituutiot, erilaiset sidosryhmät sekä liiketoiminnot tekisivät yhteistyötä, jonka myötä toimijat voisivat luoda, viedä käytäntöön ja seurata jaettuja strategioita erilaisina toimintasuunnitelmina, hyvinä käytäntöinä ja ohjelmina. A[2].

Vuoden 2023 alusta seksuaalirikossäännöksiin tuli siis yleisesti muutoksia (723/2022) osana seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuutta niin aikuisiin kuin lapsiin kohdistuvien säännösten osalta. Yleisesti seksuaalirikossäännösten tarkoituksena on suojata yksilön ruumiillista ja seksuaalista koskemattomuutta sekä erityisesti lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Seksuaalirikosten arvioitiin liittyvät näkökulmat oikeudenloukkauksen vahingollisuudesta, säännösten kaikkia koskevasta neutraalisuudesta (sukupuoli, seksuaalinen suuntautuneisuus), riippumattomuus tilanteista (esimerkiksi lähisuhde) sekä seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen liittyvä jokaisen oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on säädetty rikoslain (39/1889) 17 ja 20 luvuissa. Lasten osalta uusi sääntely erottaa lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset vieläkin selkeämmin aikuisia koskevista säännöksistä huomioiden tekojen erityispiirteet ja vahingollisuuden tavoitteenaan turvata lapsen henkilökohtainen koskemattomuus, lapsen terveys ja häiriötön kehitys erityisesti kuuttatoista vuotta nuorempien lasten kohdalla. Isompien lasten kohdalla merkitystä saa lisäksi seksuaalinen itsemääräämisoikeus erityisesti nuorten välisissä suhteissa, mutta tapauskohtaisesti arvioitavaksi voi tulla myös lapsen kyky riittävästi ymmärtää seksuaalisen kanssakäymisen merkitystä. Yleinen suojaikäraja säilyy siis edelleen 16 ikävuodessa ja lasten osalta rangaistavia ovat edelleen kaikki lapseen kohdistuvat seksuaaliset teot, jotka ovat omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä (*lapsen raiskaus/törkeä lapsen raiskaus, seksuaalinen kajoaminen lapseen/törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*). Lainsäädäntöön on tehty 2000-luvulla useampia muutoksia ja tässä yhteydessä on kiinnitetty huomiota, että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten nimikkeet, tunnusmerkistöt ja rangaistusasteikot vastaisivat nykyistä paremmin tekojen rikosten luonnetta ja niiden moitittavuutta. (HE 13/2022 vp.)

Säännös *lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin* säilyy aiemman muotoisena viitaten aiemmin voimassa olleen lain esitöihin. Säännöksen säilyttäminen on nähty perustelluksi, että rangaistavuus ja Lanzaroten sopimusvelvoitteiden täyttäminen säilytetään myös mahdollisissa rajatapauksissa. Käytännössä tunnusmerkistöedellytyksen mukaisia tekoja voivat olla muun muassa nuoren striptease-esiintyminen rahaa vastaan tai seksuaalipalvelujen myyminen. Teko tulee kuitenkin arvioida lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, mikäli tekijä seuraa lapsen esiintymistä. Myöskään *seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä* koskeviin säännöksiin ei tule uudistuvissa säännöksissä muutoksia. Uusissa säännöksissä kuviin ja kuvatallenteisiin liittyvät säännökset (*lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen/törkeä lapsen seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito, lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen*) on siirretty rikoslain 20 lukuun vastaten paremmin tarkoitustaan ja suojelukohdetta lasten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja terveellisen kehityksen osalta. *Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito* säännöksen on tulkittu

kattavan vain tapaukset, joissa esityksen katsominen jollakin Internetin sivustolla järjestettynä rajautuisi vain suoriin lähetyksiin, johon kenellä tahansa on vapaa pääsy, vaikka lapselle tämän seksuaalisesti esityksestä aiheutuva vahinko tai vahinko ei olennaisesti eroa seurataanko esitystä suorana vai tallenteena. Tekijä ei välttämättä myöskään tiedä lähetysmuotoa. Myöskään kohteena olevan lapsen ikää ei ole mahdollisuutta välttämättä selvittää tilanteessa, jossa esitys tapahtuu vieraassa maassa ja seuraaminen tapahtuu viestintäteknologian välityksellä, mutta lapsi on perustellusti kuitenkin 18 vuotta nuorempi. Jatkossa *lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä* koskeva säännös kattaa myös yksittäisten kuvien tai tallenteiden levityksen ja aineiston hallussapidon maksua vastaan tai hankkimalla muutoin pääsyn lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin. Säännös kattaa myös Internetissä vapaasti saatavilla olevan aineiston, kun tekijän tarkoituksena on hankkia pääsy siihen. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan tai kuvatallenteen arvioinnissa kiinnitetään huomiota kohteen ikään, miten häntä esitetään, millä tavoin seksuaalisuus ilmenee ja millaisen kokonaisvaikutelman kuva katsojassa herättää. (HE 13/2022 vp.)

Lapsen osalta *seksuaalisina tekoina* voivat tulla arvioitavaksi sanalliset ilmaisut, viestien lähettäminen, seksuaalisten kuvien ottaminen, näyttäminen tai oikeudeton levittäminen, joita on pidettävä lasta loukkaavina tai lapsen kehitykselle vaaraa aiheuttavina eikä näiden osalta lapsen suhtautumisella ole väliä. Seksuaalisia tekoja ovat myös pyynnöt, että lapsi ottaa kuvia itsestään, jotka kuvaavat sukuelimiä, alastomuutta tai seksuaalisuutta tai lapsi käyttää paljastavia vaatteita, riisuutuu alasti tai toimii muutoin seksuaalisella tavalla (esimerkiksi piirtämällä). Seksuaalisia tekoja ovat myös lapsen kuvaaminen alastomana, pyyntö esiintyä seksuaalisessa kuvassa, lapsen houkuttelu katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia kuvia tai videoita, taikka tällaisia kuvien näyttäminen lapselle. *Lasten kehitystä vaarantavia tekoja* ovat tekijän sukuelimen näyttäminen lapselle, itsetyydytys, sukupuoliyhteyttä kuvaavien eleiden esittäminen, lapsen seksuaalinen suuteleminen tai teot, joissa lapsi saadaan masturboimaan tai esimerkiksi virtsaamaan tekijän päälle. Nämä teot voidaan tehdä myös teknisiä välineitä hyödyntäen joko teksti- ja kuvapohjaisina viesteinä tai kuvayhteydessä tekijän ja lapsen välillä ilman osapuolten fyysistä läheisyyttä. Säännöksen sanamuoto kattaa myös teot, joissa tekijä saa lapsen ryhtymään seksuaaliseen tekoon kolmannen osapuolen kanssa tai lapsi on läsnä voimakkaasti seksuaalisissa tapahtumissa, vaikkei lapsi olisikaan teon pääasiallinen kohde tai tietoinen teosta. (HE 13/2022, vp.)

Rikoslain 17 ja 20 luvun säännökset on koostettu tässä työssä liitteeksi 1.

3.1.3 Yhteenveto

Seuraavassa taulukossa on tehty yhteenvetoa lapseen verkossa kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä rikoksena ja ilmiönä (taulukko 3.1.).

Rikoksena ja ilmiönä	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ osana kyberrikoksia <ul style="list-style-type: none"> - kansallinen ja/tai kansainvälinen luonne <ul style="list-style-type: none"> ○ yhteydenpito lapseen verkossa ○ CAM/CSAM sekä kiertävänä että ns. itsetuotettuna materiaalina ○ DarkWeb ○ Livestreamaus <ul style="list-style-type: none"> ▪ lapsi uhrina joka kerta - teot voivat hajaantuvat eri maihin <ul style="list-style-type: none"> ○ uhrin, tekijän, materiaalin valmistaminen, jakaminen jne. ➤ piilorikollisuus <ul style="list-style-type: none"> ○ lapsi ei ymmärrä, että häntä kohtaan toimitaan väärin tai olevansa rikoksen uhri ○ lapset eivät kerro kokemuksistaan ○ jos kertovat, vasta pitkän ajan jälkeen <ul style="list-style-type: none"> ▪ mieluiten kaverille ▪ aikuiselle, jos kysytään ○ aikuiset eivät ilmoita eteenpäin vanhoista tai vähäiseksi koetuista tapahtumista 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ lapsen riski seksuaaliselle häirinnälle ja/tai seksuaaliselle hyväksikäytölle <ul style="list-style-type: none"> ○ seksuaalisesti latautuneet viestit, ○ seksuaalisten kuvien, videoiden ja/tai CAM/CSAM-materiaalin lähettäminen ○ pyyntö ja/tai vaatimus lapselle lähettää alaston ja/tai seksuaalisesti lasta esittäviä kuvia ➤ tapahtumien kasvava määrä <ul style="list-style-type: none"> - tapahtumat lisääntyneet ja/tai - tekoja ja/tai tekijöitä on paljastettu enemmän ➤ tapauskohtainen kansainvälinen yhteistyö ➤ ilmoittamisen tärkeys <ul style="list-style-type: none"> - uusien tekojen ennalta ehkäisy - jo menossa olevien tekojen keskeyttäminen

Taulukko 1: Lapsen verkossa kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö rikoksena ja ilmiönä

3.2 Lasten kokemukset seksuaalisista yhteydenotoista

Tieto lasten ja nuorten kokemuksista heidän itsensä kertomana haitallisesti toimineiden aikuisten tavoista täydentää osaltaan muutoin tapahtumista piiloon jääviä tietoja, sillä ns. itseraportointimenetelmissä vastaajien on todettu kertovan väkivaltakokemuksista melko avoimesti. Tieto on hyödyksi myös väkivaltailmiöiden paremmaksi yhteiskunnalliseksi ymmärtämiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. A[1]. Yleisesti aikuistenkin kohdalla seksuaalirikoksiin liittyvän piilorikollisuuden sekä uhrien haavoittuvan aseman vuoksi, erilaiset matalan kynnyksen ilmoitusmahdollisuudet, muut auttamis- tai tukijärjestelmäkeinot sekä yhteistyö järjestöjen kanssa viranomaistyön tukena on havaittu voivan edesauttaa rikosten ilmituloa sekä ylläpitävän luottamusta oikeusjärjestelmään (Sisäministeriö, 2021).

Internet on ollut jo vuosia sitten teknologisen kehityksen osana lasten ja nuorten tärkeä kohtaamispaikka, jossa vietetään runsaasti aikaa, pidetään yhteyttä ystäviin ja solmitaan uusia kaveruussuhteita, mutta kohdataan myös negatiivisia kokemuksia kiusaamisena, häirintänä, uhkailuna tai erilaisena väkivaltana A[1]. On myös tunnistettu, että verkon riskit, uhat ja rikokset voivat kohdata lapsen tai nuoren tilanteessa, jossa hänen ajatellaan olevan täysin

turvassa omassa huoneessaan kotonaan (Kalliokoski et.al., 2021). Verkossa tapahtuvat lasten seksuaaliset hyväksikäyttötilanteet eivät välttämättä sisällä lainkaan tekijän ja lapsen tapaamista verkon ulkopuolella tai osapuolten välistä fyysistä kontaktia, vaan teot tapahtuvat seksuaalisessa tarkoituksessa osapuolen välisten lähetetyin seksuaalisin viestein, valokuvoin, videoin tai seksuaalisena esiintymisenä esimerkiksi webkamera-yhteydellä. Sekä tytöt että pojat voivat joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi verkossa kaikilla alustoilla, joita lapset ja nuoret käyttävät A[1].

Lapset tapaavat ja tutustuvat hyvinkin matalalla kynnyksellä heille entuudestaan tuntemattomiin ihmisiin. Verkkokeskustelut nimettömänä ja fyysisellä etäisyydellä kenen kanssa tahansa koetaan helpoiksi ja mutkattomiksi. Yleisesti lapsen elinpiiri laajenee lapsen iän ja itsenäisyyden lisääntyessä, jolloin myös tutustumiset uusiin ihmisiin lisääntyvät. A[1]. Tällöin myös ulkopuolisten henkilöiden mahdollisuus ottaa kontaktia lapseen lisääntyy (Valoaho, 2013). Kevään 2021 Pelastakaa Lapset ry:n (2021) tutkimuksessa lapset ja nuoret ovat kertoneet ryhtyneensä keskusteluihin muun muassa mielenkiinnosta ja tylsyydestä. Valtaosa lapsista ja nuorista on kokenut keskustelut tuntemattomien kanssa mielenkiintoisiksi, mukaviksi, ystävyyssuhteiseksi tai tukea tarjoaviksi. Käytännössä keskusteluteemat ovat sisältäneet mitä vain, aina päivittäisistä kuulumisista, tapahtumista tai mielenkiinnonkohteista kertomisesta musiikkiin, peleihin tai tunteisiin liittyviin asioihin, yhtä lailla keskusteluihin myös seksistä ja seksuaalisuudesta. A[1].

3.2.1 Verkossa tapahtuvista kohtaamisista tarkemmin

Vuonna 2008 osa tytöistä oli kertonut kokemuksistaan, että heiltä oli pyydetty seksuaalisia kuvia tai ehdotettu muutoin seksiä ja että joissakin tapauksissa kuvien pyytäjä oli ollut heille entuudestaan tuntematon. Noin 25 prosenttia 15 vuotta täyttäneistä tytöistä oli kertonut tavanneensa verkkotutun myös kasvokkain. (Salmi, 2008.) Vastaavasti Pelastakaa Lapset ry:n 2010 syksyllä lasten ja nuorten nettituttavuuksiin liittyviä positiivisia ja negatiivisia kokemuksia kartoittaneessa Internet-kyselyssä silloisissa nuorten suosimissa sosiaalisen median yhteisöissä, 81 prosenttia on kertonut nettikavereistaan, joita ei ole koskaan tavannut tosielämässä. Kasvokkaisia tapaamisia oli sinänsä ehdotettu ja valtaosa oli kertonut tienneensä tuttavuuksista monia henkilökohtaisia tietoja, kuten nimen, asuinpaikan jne. He, jotka olivat tavanneet nettitutun ulkomaailmassa, olivat kertoneet tapaamisesta vanhemmille ja noin 90 prosenttia nuorista oli kertonut nettitutun olleen ”sellainen kuin oli kuvitellutkin”. Keskusteluissa oli tavanomaisesti käytetty usein myös webkameraa. Noin 40 prosenttia oli kertonut keskustelleensa myös seksistä nettitutun ja viidesosa tuntemattomienkin kanssa. Reilu kymmenesosa nuorista oli lähettänyt itsestään paljastavia kuvia tai videoita netissä, mutta 80 prosenttia oli ilmoittanut, ettei ole lähettänyt, eikä ikinä lähettäisikään. Joissakin tapauksissa

joidenkin lähestymistä oli pidetty negatiivisena, ahdistavana, liian läheisenä tai ehdotteluna seksuaalisiin asioihin, johon oli liittynyt myös pyyntöjä esiintyä tai seurata tapahtumia web-kameran kautta vain seksuaalisessa tarkoituksessa. (Pelastakaa Lapset ry, 2010.)

Nyttemmin näyttää siltä, että verkkotuttavuudet vaikuttavat jäävän verkkotuttavuuksiksi, sillä keväällä 2021 tutkimuksessa vain kuusi prosenttia oli ilmoittanut tavanneensa verkossa tapaamansa henkilön myös ulkomaailmassa (Juusola et.al., 2021). Vastaavasti mahdollisista videokontakteista ja/tai esiintymisestä webkamerayhteydessä, on kertonut vain yhdeksän prosenttia lapsista A[1]. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL, 2021a) blogissa on todettu, että vuonna 2017-2018 Suomessa annetuista lapsia koskevista seksuaalirikostuomioista viidesosassa tapauksista tekijä oli tutustunut uhriin netissä ja kuudesosassa tapahtumapaikkana oli verkko, eivätkä asianosaiset olleet tavanneet reaali maailmassa lainkaan. Vastaavasti vuoden 2017 kouluterveyskyselyn perusteella lasten ja nuorten keskuudessa seksuaalinen häirintä ulkomaailmassa on näyttäytynyt laajempaan kuin seksuaalinen väkivalta erityisesti vanhempien tyttöjen kertomana häirinnän ollessa pääasiassa verbaalista. Joka tapauksessa tässäkin tutkimuksissa osa eri-ikäisistä lapsista ja nuorista on myös kertonut ei-toivotuista tai pelkoa aiheuttaneista koskettamisista myös intiimialueille. (Ikonen & Halme, 2018.)

Kevään 2021 tutkimuksen (Juusola, et.al., 2021) mukaan monet lapset ja nuoret tunnistavat ja ymmärtävät groomingiin liittyviä tapahtumia hyvin, varsinkin jos kyse on selkeistä tilanteista. Groomingiksi lapset ja nuoret ovat yhdistäneet seksuaaliset viestit (92 %), alastonkuvien pyytämisen (70 %) tai niiden lähettämisen (89 %), ystävystymispyrkimykset (76 %), lahjojen lähettämisen (70 %), yhteystietojen pyytämisen (63 %), tapaamisen suunnittelun tai keskustelujen luottamuksellisina pitämisen (80 %). Lapsista ja nuorista jopa 73 prosenttia on ilmoittanut, että tunnistaisi groomingia harrastavan henkilön ja 62 prosenttia on epäillyt jonkun heihin yhteydessä olleen henkilön olleen aikuinen tai vähintään viisi vuotta lasta tai nuorta vanhempi. Pojista jopa 39, mutta tytöistä vain kahdeksan prosenttia oli ilmoittanut, ettei ollut koskaan saanut seksuaalisia viestejä verkossa. Vastaavasti 17 prosenttia on kertonut vastaanottaneensa viestejä viikoittain ja 29 prosenttia vähintään kerran kuussa. Myös omien yhteystietojen, kuten nimen, iän, osoitteen ja muiden henkilökohtaisten tietojen kertominen oli havaittu tapahtuvan matalalla kynnyksellä. A[1].

3.2.2 Grooming-kokemusten vaikutuksista lapsille

Väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö vaikuttavat lapsen ja nuoren hyvinvointiin, erityisesti heidän henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen terveyteen ollen myös vastoin lapsen etua, lasten oikeuksia ja vaikuttaen myös perheiden tai lasten lähipiiriin elämiin A[1]. Vain harvoin lapsi tai nuori kykenee suojautumaan ennakoon seksuaalisen häirinnän tai väkivallan kokemuksilta (Ikonen-Halme, 2018). Yleisesti kertomatta jättämiseen on vaikuttavat, että lapsi on kokenut

häpeää, syyllisyyttä tai avuttomuutta tai lapsi on ajatellut, ettei tapahtunut ollut vakavaa tai ettei kertomisesta olisi ollut hyötyä tai apua. Suurella osalle lapsista kasvokkainen kertominen olisi tuntunut luontevalta, jolloin aikuisten yleinen päivittäinen kiinnostus myös nettikuulumisista voisi madaltaa kynnystä kertoa mahdollisista verkon negatiivisistakin kokemuksista. Kuitenkin lähes puolet vastaajista oli kokenut, että he voisivat kertoa tapahtumista joko viestillä tai nimettömästi. Kolmannes groomingia kokeneista lapsista ja nuorista oli kertonut kokeneensa avuttomuutta ja viidenne pelkoa, että jotakin kauheaa voisi tapahtua. Yli puolet lapsista ja nuorista olivat kokeneet myös ahdistusta, masennusta, häpeää, syyllisyyttä tai muita negatiivisia tunteita. Tapahtuneen aiheuttama ahdistus, tunne yksinolosta asian kanssa, ärtymys tekijää kohtaan, lapsen kokema tuen tarve, toive saada hoitoa tapahtuneen aiheuttamaan vakavampaan ahdistukseen tai jopa itsemurha-ajatuksiin taikka pelko kuvien leviämisestä sekä tekijän esittämistä uhkauksista on johtanut tilanteeseen, jossa lapsi tai nuori on halunnut kertoa jollekin. Kertoneista suuri osa oli kokenut, että kertoimistilanteessa kuulija kuunteli ja ymmärsi lasta tai nuorta (noin 70 %). Kolmannes oli kokenut suhtautumisen lohduttavaksi, mutta yksittäisissä tapauksia lapsi tai nuori oli kokenut, ettei häntä ollut uskottu, hänelle oli suututtu tai kuulija oli syyllistänyt häntä. (Juusola et.al., 2021; A[1].) Myös aiemmissa tutkimuksissa pääasiassa kertomisen oli havaittu johtaneen rakentavaan, empaattiseen, lohduttavaan, tukevaan ja keskustelemaan suhtautumiseen (Fagerlund et.al., 2013), mutta kertomisen aikuiselle on nähty vaativan lapselta myös rohkeutta ollen aina myös suuri luottamuksen osoitus, johon sisältyä myös tunnustelua tai vihjeitä (Kalliokoski et.al., 2021).

Lapset ovat ilmoittaneet esimerkiksi poistavansa, blokkavansa tai jättävänsä huomiotta kiusalliseksi muuttuneen nettituttavuuden tai ikävältä tuntuvan yhteydenoton (Pelastakaa Lapset ry, 2010). Lapsella voi olla myös paljon tietoa seksuaalisuutensa tai koskemattomuutensa rajoista esimerkiksi ns. uimapukusäännön turvin. Lisäksi lapsella voi olla paljon tietoa groomingista huomioiden esimerkiksi lasten groomingiksi nimeämät tilanteet ja esimerkiksi suositus taltioida keskusteluja kuvakaappauksin tekijän kiinnisaamiseksi. Lapsi ei välttämättä osaa silti todellisessa tilanteessa tunnistaa groomingia tai toimia itseään suojaten (Juusola et.al., 2021), johon lienee konkreettisesti hyvä kiinnittää huomiota digiturvataitojen harjoittelussa.

3.2.3 Eurooppalaisten lasten näkökulmia

Useissa Euroopan maissa syksystä 2017 kesään 2019 toteutetussa EU Kids Online 2020-tutkimuksessa (Smahel et.al., 2020) on osaltaan myös huomioitu verkossa lasten ja nuorten kokemat harmit, riskit ja negatiiviset kokemukset tutkimuksen yhtenä näkökulmana. Monet nuoret ovat kertoneet kokevansa helpommaksi tavata ihmisiä verkossa kuin kasvokkaisissa

tapaamisissa, mutta valtaosa lapsista ja nuorista on kuitenkin kertonut, ettei koskaan puhuisi verkossa henkilökohtaisista asioistaan, jos ei puhuisi niistä kasvokkainkaan. Muun muassa tšekkiläisistä nuorista erityisesti tytöt ovat kertoneet siitä, että heitä on varsin usein pyydetty intiimin tiedon jakamista, kun pojat ovat vastaavasti kertoneet vastaanottaneensa seksuaalisesti latautuneita viestejä. Tytöt ja nuoremmat lapset ovat myös kertoneet olleensa poissa tolaltaan verkossa tapahtuneista tilanteista. Myös intiimikuvilla kiristämisestä on kerrottu, jota on pidetty huolestuttavana ilmiönä. Esimerkiksi Saksassa verkossa tapahtuvia ikäviä tapahtumia on arvioitu laajemmin, mutta tunnistettu myös seksuaaliseen materiaaliin liittyvät näkökulmat huomioiden, että lapsilla on erilaiset riskit verkossa kuin aikuisilla. Saksalaisten lasten ja nuorten lisäksi myös sveitsiläiset lapset ja nuoret ovat pitäneet verkossa solmittuja tuttavuuksia hyvinä myönteisinä kokemuksina ja useat heistä ovat kohdanneet verkkotuttujen kanssa myös reaali maailmassa. Myös poikien osuus kontakteissa tuntemattomien kanssa on tullut voimakkaasti esille ja sen on arveltu pääasiassa liittyvän pelimaailman tarjoamiin mahdollisuuksiin, mutta myös lasten haavoittuvuus riskikokemuksille myös seksuaalisen materiaalin vastaanottamisena tai lähettämisenä on tunnistettu muun muassa älypuhelimien kasvavaan käyttöön liittyen. Useimmat lapset ovat myös kertoneet, että he tietävät, miten reagoida toisten negatiiviseen verkkokäyttäytymiseen hyödyntäen ikävien yhteydenottojen estämistä esimerkiksi teknisin keinoin. A[2].

3.2.4 Yhteenveto

Molempien artikkeleiden aineistojen perusteella lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai seksuaalisen materiaalin hankkimiseen liittyvät yhteydenotot alkavat erilaisten alustojen tarjoamilla keskustelualustoilla. Näyttää myös yleiseltä, että keskustelujen luonne muuttuu melko nopeasti seksuaalissävytteiseksi, ellei se sitä ole jo heti ensimmäisestä yhteydenotosta alkaen. Yleistä näyttää olevan myös se, että keskustelu ja tekijän tavoite saada seksuaalista materiaalia käyttöönsä, voi muuttua hyvinkin nopeasti painostavaksi, manipulatiiviseksi tai jopa kiristäväksi, jossa uhka useimmiten esitetään jo saatujen materiaalien leviämiseen tai tietoon saattamiseen lapsen tai nuoren arkielämän elinpiiriin kuuluvien tärkeiden henkilöiden tietoon. Kokonaistilanne näyttää sekä suomalaisten että eurooppalaisten lasten välillä suhteellisen samankaltaiselta, joidenkin eurooppalaisten näkökulmien korostaessa myös nettituttavuuksien myönteisiä kokemuksia myös solmittujen tuttavuuksien kasvokkaisissa kohtaamisissa. Seuraavassa taulukossa on koostettu vielä keskeisimmät näkökulmat tilanteista, joissa lapsi voi joutua verkossa mahdollisen seksuaalirikoksen kohteeksi.

Lapsi mahdollisen seksuaalirikoksen uhrina verkossa	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ digitaalinen ympäristö lapsen jokapäiväisenä toimintaympäristönä ja toimiminen itsenäisenä käyttäjänä ➤ tutustuminen verkkoalustoilla matalalla kynnyksellä ennestään tuntemattomiin <ul style="list-style-type: none"> ○ kaverisuhteita luodaan fyysisen ympäristön tavoin ○ luontaiseksi tutustua uusiin ihmisiin <ul style="list-style-type: none"> ▪ kasvottomuus ▪ paljon myönteisiä kohtaamisia myös tuntemattomien suhteen ➤ kiinnittyminen luottamussuhteeseen ➤ vaikeus irtaantua tarvittaessa suhteesta ➤ häpeä ja pelko väärintoimimisesta ➤ lapsen ajatellaan olevan turvassa omassa huoneessa ja/tai omilla laitteillaan 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ grooming ja siihen liittyvät tilanteet tunnistetaan pääasiassa hyvin/erittäin hyvin ➤ hyvä tietoisuus koskemattomuuden rajoista ➤ luottamus omiin digitaitoihin <ul style="list-style-type: none"> ○ epämiellyttävät yhteydenotot estetään <ul style="list-style-type: none"> ▪ toiminta ei niin itsestään selvää tosiasiallisissa tilanteissa <ul style="list-style-type: none"> • tietoisuus ei siirry toiminnaksi • tekijän toimintatapa ei mahdollista irrottautumista ➤ digiturvataitojen ylläpito, kehittäminen ➤ digikuulumiset arkikuulumisten rinnalla ➤ vakava lapseen kohdistuva rikos <ul style="list-style-type: none"> ○ lapsen koskemattomuutta vastaan ○ isompien lasten kohdalla myös lapsen/nuoren seksuaalista itsemääräämisoikeutta vastaan ➤ rikoksena yhtä haitallinen lapselle kuin fyysinen seksuaalinen hyväksikäyttö <ul style="list-style-type: none"> ○ henkinen, fyysinen, sosiaalinen vahinko ja/tai haitta ○ riski pitkäkestoisille haitoille ja/tai vahingoille <ul style="list-style-type: none"> ▪ erityinen pelko kuvien jäämisestä kiertoon ○ lapsen etu, haavoittuvainen asema, lapsen oikeudet

Taulukko 2: Lapsi mahdollisen seksuaalirikoksen uhrina verkossa

3.3 Tekijöiden toiminta yhteydenpidossa

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset tapahtuivat ennen verkkomaailmaan siirtymistä pääasiassa eriasteisina fyysisinä hyväksikäyttöinä, jossa tekijä oli pääasiassa lapselle tuttu joko lapsen lähipiiriin tai päivittäisen fyysisen toimintaympäristön myötä tutuksi tulleenä henkilönä. Esimerkiksi lapsiuhritutkimuksen (2013) mukaan lapsiin kohdistuneiden hyväksikäyttötapausten määrässä oli havaittu laskua 1980-luvulta, mutta vuosista 2008 ja 2013 lukien erityisesti tyttöjen ensimmäisten seksuaalisten kokemusten tuntemattoman kanssa on todettu kasvaneen ja jossakin määrin suhteita tuntemattomien kanssa on pidettävä myös riskialttiimpina. A[1].

Usein seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistynyt aikuinen voi esiintyä nuoren ikätoverina tai seurustelukumppanina (Poliisi, 2021) taikka esittää muutoin olevansa itsekin nuori (RIKU, 2021).

Keskustelu verkossa voi vaatia nopeaa reagointia ja vastaamista toisen viestiin, jolloin viestittely ja keskustelu voivat olla hyvinkin intensiivistä ja kontrolloimatonta. Tällöin keskustelun normaalius ja luottamuksellisuus voivat olla vaikeita arvioida ja haitallisessa tarkoituksessa toimiva aikuinen voi myös vahvistaa lapsen tunteita esimerkiksi vapautena, hyväksyntä tai ymmärryksenä. Lapsen tai nuoren on joka tapauksessa ikätasoisuuskin huomioiden vaikeaa arvioida keskustelun haitallisuutta tai epäillä aikuisen todellisia tarkoituksia, tavoitteita, mahdollista vahingollista tai rikollista luonnetta. Anonyymisyys ja fyysinen etäisyys voivat virheellisellä tavalla vahvistaa luottamusta keskustelun neutraalisuuteen huomioimatta, että teoilla saattaa olla merkitystä myös verkon ulkopuolella tai mahdollinen asian ilmitulon tai paljastumisen riski voi tuntua vähäiseltä tai merkityksettömältä. (Pelastakaa Lapset ry, 2013; Valoaho, 2013.)

Joidenkin aikuisten intressi suhteessa lapsiin verkossa voi liittyä pääasiallisesti kiinnostukseen CAM/CSAM-materiaalia kohtaan, jolloin tekijöillä on samaan aikaan usein useita kontakteja lapsiin. On myös melko yleistä, etteivät verkossa seksuaalisesta hyväksikäytöstä kiinnijääneet ole olleet aiemmin viranomais tiedossa. Pääasiallisena tekijän motivaationa näyttäytyykin seksuaalinen kiinnostus lapsiin ja/tai siinä tarkoituksessa haltuun saatavan lasta seksuaalisesti esittävän lapsen hyväksikäyttömateriaalin tavoittelu. Mikäli tekijät kuuluvat kansainvälisesti organisoituihin ryhmiin, voi heidän motiivinaan olla lapsiin kohdistuvan seksuaalisen mielenkiinnon lisäksi myös taloudelliset motiivit, jolloin seksuaalisella materiaalilla tavoitellaan myös tuottoa rikollisessa kaupallisessa laittoman materiaalin jaossa. Ryhmät tai tiimit voivat sijaita useissa eri maissa eri puolilla maailmaa toimien myös useilla eri kielillä ja tekijäryhmiin kuuluu sekä miehiä että naisia. Ryhmittymät voivat etsiä kansainvälisesti laajasti potentiaalisia uhreja, mutta toimintatapa näyttäytyy lasta kohtaan lopulta hyvin samankaltainen kuin yksittäisilläkin toimijoilla. A[2].

3.3.1 Tutkimusten näkökulmia tekijöiden manipulatiivisesta toimintatavasta

Kopecký (2016) on laatinut Tšekissä paikallisista viranomaisaineistoista tekemänsä tutkimuksen pohjalta viisitasoisen mallin, jonka myötä seksuaalisia kontakteja ja materiaaleja tavoittelevat tekijät näyttivät toimivan. Ensinnäkin tekijä sai yhteyden lapseen jossakin verkossa tapahtuvassa keskustelussa, jonka luonne on ollut tyypillisesti seksuaalinen ja seksuaalisen materiaalin hankkimiseen tähtäävä. Keskusteluissa tekijän on myös havaittu pyrkivän miellyttämään uhria saamansa materiaalin perusteella saavuttaakseen lapsen luottamuksen sekä mahdollisuuden pyytää tai saada lisää materiaalia. Kolmannella tasolla tekijän on huomattu pyrkivän varmistamaan lapsen identiteetin sekä kuvien tai materiaalin

autenttisuuden, jonka jälkeen kuvat ja materiaali ovat nousseet entistä keskeisempään rooliin yhteydenpidossa. Tällöin tekijä on voinut myös itse lähettää erilaista materiaalia lapselle sitouttaakseen lasta entisestään olemaan mukana, jonka jälkeen lapsen on havaittu voivan lähettää tekijälle lisää lähes mitä tahansa materiaalia. Mikäli lapsi ei enää olisi vastannut, tekijän on havaittu aloittavan sosiaalisen kiristämisen hallussaan olevalla materiaalilla uhaten kertoa materiaalista lapsen ystäville tai vanhemmille. Kopeckýn mukaan kierre olisi voinut olla ja voisi olla katkaistavissa, mutta sitä hankaloittaa edelleen se, etteivät lapset uskalla tässäkään vaiheessa kertoa tapahtumista kenellekään. A[2].

Vastaavasti Iso-Britanniassa Kloess, et.al. (2017) on tutkinut 2009-2012 poliisin aineistoista chat-keskusteluja (29) tekijöiden ja alle 16-vuotiaiden lasten välillä. Tutkimuksessa on todettu, että kaikissa tapauksissa tekijät olivat lähestyneet aloitteellisesti läheiseen kontaktiin uhrien kanssa. Yhteydenotot ovat tapahtuneet erilaisten alustojen kautta, mutta joissakin tapauksissa keskustelut oli siirretty viestittelyksi tai sähköposteiksi. Tutkimuksen mukaan tekijöitä heterogeenisena ryhmänä yhdisti kuitenkin hyvin vahva seksuaalisten keskusteluiden luonne. Tutkimuksessa uhrien sitouttamiseen on nimetty neljä erityistä strategiaa. Tekijöiden havaittiin toimivan suoraan seksuaalisesti jakaen suuren määrän seksuaalista informaatiota ja voivan jo muutaman minuutin kestoisen tapaamisen aikana edetä eräänlaisten fantasiaharjoitusten kautta hyvinkin manipulatiivisiin strategioihin. Tekijöiden tavoitteena on ollut saada uhri esiintymään seksuaalisissa toimissa verkossa, jota tekijät voivat ovat vahvistaneet ehdottelevasti, flirttailevasti tai tiedustellen uhrin aiempia seksuaalisia kokemuksia taikka hänen seksuaalisia mielenkiinnonkohteitaan. Tekijöiden on havaittu myös voivan jakaa omia kokemuksiaan ja tunteitaan pettymyksenä tai surullisuutena joko luonnolliselta vaikuttavissa tilanteissa tai tasoitellakseen tilanteita, mutta myös vahvistaakseen pyyntöjä tai vaatimuksiaan. Tutkimuksessa oli myös havaittu suoria yrityksiä saada lapsi mukaan seksuaaliseen toimintaan esimerkiksi webkamerayhteydessä liittäen esiintymisiin usein pyyntöjä tai vaatimuksia genitaalialueiden esittämisestä taikka masturboinnista eri esineiden kanssa. A[2].

3.3.2 Yhteenveto

Seuraavassa taulukossa on koostettu yhteen tekijöiden toiminnallisesta tavasta verkossa lapsiin kohdistuvissa seksuaalisissa yhteydenotoissa.

Tekijän toiminnallinen tapa	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ kontakti luodaan netissä <ul style="list-style-type: none"> ○ jotkut kontaktit voivat johtaa tapaamiseen myös ulkomaailmassa ➤ esiintyminen usein lasta vähän vanhempana tai lapsen ikäisenä ➤ luottamussuhteen asteittainen rakentaminen keskusteluissa <ul style="list-style-type: none"> ○ seksuaalisen materiaalin jakaminen ○ suostuttelu, lahjat <ul style="list-style-type: none"> ▪ tavoitteena kuvien tai videoiden saaminen lapselta ➤ manipulatiivista kiristettäessä <ul style="list-style-type: none"> ○ arkaluonteisen tiedon edelleen levittämisenä tai ○ kuvien tai videoiden julkaisemisena <ul style="list-style-type: none"> ▪ keino saada myös lisää materiaalia ➤ tekijänä usein mies ja uhrina pääasiassa tytöt 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ tapahtuu kaikilla lasten ja nuorten käyttämällä alustoilla <ul style="list-style-type: none"> ○ alkukontaktin jälkeen alustaa voidaan vaihtaa sovitusti ➤ usein useita uhreja <ul style="list-style-type: none"> ○ uhreina yhtä lailla myös poikia ➤ tekijät heterogeeninen joukko <ul style="list-style-type: none"> ○ usein tekijöinä ensikertaa viranomaistietoon ➤ usein motiivina seksuaalinen kiinnostus lapseen <ul style="list-style-type: none"> ○ kansainvälisissä yhteyksissä <ul style="list-style-type: none"> ▪ taloudellinen motiivi ▪ organisoitunut toiminta <ul style="list-style-type: none"> • tekijät useissa eri maissa • tekijöinä myös naisia miesten rinnalla

Taulukko 3: Tekijän toiminnallinen tapa

4 CAM/CSAM

Lapsista seksuaalisesti kiinnostuneiden aikuisten on todettu käyttävän laajasti Internetin mahdollisuuksia löytää, tuottaa ja jakaa laitonta CAM/CSAM-materiaalia. CAM/CSAM-materiaaliin liittyy myös piilorikollisuutta sillä useat materiaalin tuottajat ja käyttäjät toimivat lasta esittävän seksuaalisen kuvamateriaalin kanssa Dark Webin salatuilla sivuilla, joka osaltaan voi vaikuttaa myös siihen, että tapaukset voivat tulla poliisin tietoon vasta pitkän ajan jälkeen ja tarkoittavat tästäkin lähtökohdasta useiden uhrien olemassaoloa ja paljastumista. A[2].

Europol (2017) on liittänyt osaksi CAM/CSAM-materiaalin käsitettä myös ns. itse tuotetut materiaalit (*self-generated materials*) tarkoittaen juuri lasten ja nuorten itse tekijöilleen lähettämiä kuvia tai videoita riippumatta siitä, ovatko ne lähetetty joko omasta aloitteesta vai tekijän pyynnöstä tai vaatimuksesta. Yhteydenpidon jatkuessa tilanteisiin liittyy joka tapauksessa tekijän voimakas valta ja etu uhata lasta saavuttaakseen tavoitteensa eli lisämateriaalin saamisen. Manipulointi voidaan siis määritellä jopa kiristykseksi, jossa uhka liittyy jo saatuihin materiaaleihin ja niillä jollakin tapaa tehtävällä vahingoittamisen uhalla lapsen arjessa. A[2]. Lapselle jo pelkkä tietoisuus oman kuvamateriaalin olemassaolosta voi herättää pelon sen mahdollisesta leviämisestä ja ikuisesta kierrosta verkossa, jolloin lapsi uhriutuu materiaalia esitettäessä aina yhä uudelleen (Insoll, et.al., 2021).

Suojellaan Lapsia ry:n syksyllä 2021 julkaiseman tutkimuksen mukaan lähes 70 prosenttia CSAM-materiaalin käyttäjistä Dark Webissä oli raportoinut nähneensä itse ensimmäisen kerran CSAM-materiaalia ollessaan alle 18-vuotias ja lähes 40 prosenttia ollessaan alle 13-vuotias A[3]. Osalle heistä materiaali oli näytetty osana omaa heidän seksuaalista hyväksikäyttöään tai riistoa. Noin 17 prosenttia vastaajista oli kertonut myös etsineensä aktiivisesti CSAM-materiaalia joko uteliaisuuttaan tai mielenkiinnosta, mutta yli puolet taas oli kertonut nähneensä ensimmäisen kerran CSAM-materiaalia ilman materiaalin aktiivista etsintää. (Insoll, et.al, 2021.)

Perinteisemmän lasta esittävän kuvamateriaalin rinnalla on arvioitu, että suorakäyttöyhteydellinen livestreaming (Live Streaming of Child Sexual Abuse in real-time) on myös lisääntynyt ja/tai lisääntymässä mahdollistaen uhrin ja tekijän reaaliaikaisen videoyhteyden eri puolilla maailmaa ilman, että tapahtumat tallentuvat mihinkään A[1]. Näissä tilanteissa tilaaja tai katsoja usein maksaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön katsomisesta (Pelastakaa Lapset ry, 2016). Acar (2017) on nähnyt, että streaming-mahdollisuus on tärkeää huomioida tehokkaana, nopeana, halpana, yksityisenä ja jälkiä jättämättömänä teknologiana. A[2]. Sinällään reaaliaikaisena suoratoistona esitettävästä livestreamingistä on mahdollista tehdä tallenne ja jakaa sitä muun CAM/CSAM-materiaalin tavoin, mutta useissa tilanteissa kyse on suorasta tallentamattomasta lähetyksestä, johon katsoja ja/tai katsojat voivat jopa

osallistua aktiivisessa roolissa esittäen omia toiveitaan siitä, mitä he haluaisivat kussakin tilanteessa nähdä (Salovaara, 2021, 14). Tällöin tekijöiden toimintatavat saavat taas uudenlaisia piirteitä ja voivat vahvistaa tai rohkaista yksittäisiä toimijoita eräänlaisen ryhmäpaineen tai kollektiivisen hyväksynnän alla. Myös Suojellaan Lapsia ry:n toteuttamassa tutkimuksessa (2021) on tullut ilmi huoli livestreaming-alustojen kasvavasta, avoimesta ja helpon pääsyn mahdollistavasta käytöstä. Jossakin määrin kasvavan käytön on arvioitu voivan liittyä esimerkiksi COVID-19-pandemian rajoituksiin taikka suoratoistoyhteyden eräänlaiseen ”pyrkimykseen uudesta tuoreesta materiaalista tai kustomoidusta kokemuksesta”. Insoll et.al. (2021.)

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja riisto ovat yksi Europolin prioriteeteista torjua vakavaa ja organisoitunutta rikollisuutta, johon liittyy myös Interpolin korostama ymmärrys siitä, että kyberrikosten luonne muuttuu hyvinkin nopeasti edellyttäen nopeaa reagointia myös tarvittaville yhteistyötavoille A[2]. Yksittäisenä kansainvälisenä näkökulmana voi nostaa esimerkin Australiasta, jossa on melko tuoreesti säädetty kesäkuussa 2021 laki (Online Safety Act), jonka on nähty tarjoavan uuden ja vahvemman lakimääräisen tavan eri rakenteille tai toimintoille, johon on liittynyt esimerkiksi vaatimus pitää eri toimijoiden verkkoliikenne päivitettyinä säädetyin standardein. Esimerkiksi eSafety Commissioners voi antaa haitallisen materiaalien poistokehoituksen toimijan verkon alustoilta 24 tunnin kuluessa ja heillä on myös mahdollisuus tunnistaa anonyymit verkkotilit, joita käytetään muun muassa laittoman materiaalin vaihtamiseen. A[1]. Yhteistyötarve on toistettu myös Suojellaan Lapsia ry:n tekemässä tutkimuksessa liittyen myös tarpeeseen kontrolloida livestreaming-alustojen kasvavaa käyttöä, mutta tukea myös muutoin pyrkimystä kaiken havaitun CSAM-materiaalin poistamiseksi huomioiden myös edistyneiden teknologisten ratkaisujen mahdollisuudet tunnistamisen ja raportoinnin kautta estää tehokkaasti lapsen seksuaalisen hyväksikäyttömateriaalin olemassaoloa. Lisäksi esimerkiksi mahdollisuudet vahvistaa alustakäyttäjää ikärajavahvistuksin ja opastamalla lapsia edelleen turvallisesta verkosta toimimisesta kuuluvat osaksi estämispyrkimyksiä, kuten potentiaalisten tekijöiden käyttäytymisestä selvitettävissä oleva tieto sekä heidän käyttäytymiseensä vaikuttaminen. (Insoll, et.al., 2021, 16-17.)

4.1 CAM/CSAM-materiaali ja muu elektroninen todiste

CAM-/CSAM-materiaali on myös tärkeä todiste mahdollisen rikosprosessin kannalta. Muun muassa Convention of Cybercrime (2001) on korostanut eurooppalaisessa kriminaalipolitiikassa elektronisten todisteiden tarvetta sekä siihen liittyvää yhteistä politiikkaa tehokkaine kansainvälisine yhteistyötoimintoina. Valtioiden välisessä yhteistyössä sekä viranomais- että yksityisen sektorin toimijoiden yhteisoperaatiot informaatioteknologian kehitys huomioiden

ovat tässä yksi keino, samoin kuin se, että kunkin eurooppalainen jäsenmaan kansallinen lainsäädäntö seuraa uusien teknologioiden vaatimaa kehityskulkua. Molemmat toimet on nähty avaintekijöinä sille, että kaikilla tasoilla voitaisiin tehdä riittäviä toimenpiteitä alle 18-vuotiasta lasta seksuaalisesti esittävän sisällön torjumiseksi. Tehokas elektronisten todisteiden kerääminen rikosprosesseihin vaatii myös laajempaa kansainvälistä yhteistyötä. Sittemmin on erikseen korostettu vielä kaikkien toimijoiden; viranomaisten, julkisten instituutioiden, erilaisten sidosryhmien sekä liiketoimintojen yhteistyötä, jonka myötä mahdollisia riskejä voidaan tunnistaa paremmin, mutta myös kerätä rikosprosesseihin tarvittavia todisteita olemassa olevin teknologioin kultakin paikalliselta palvelimelta. Digitaalisen todistusaineiston käsittely ja analysointi oikeusvarmalla tavalla edellyttää osaamista, ymmärrystä sekä koulutustarpeiden tunnistamista myös kaikilta oikeusprosessissa toimivilta tahoilta, kuten esitutkintaviranomaiselta, syyttäjältä ja tuomareilta. A[2].

Rajat ylittävässä rikollisuudessa on voi syntyä myös tarpeita hankkia tarvittavia todisteita kansainvälisen poliisi- ja oikeudellisen yhteistyön välityksellä. Tällöin tiedonsaanti- ja tiedonvaihto-oikeuksien määrittelyillä voi olla vaikutusta todistesaaatavuuteen. (Turvallisuuskomitea, 2013). Kun sähköinen todistusaineisto voi sijaita toisessa jäsenvaltiossa tai EU:n ulkopuolella sijaitsevassa maassa esimerkiksi jonkun palveluntarjoajan hallussa, riittävän yhtenäisellä lainsäädännöllä, oikeudellisella yhteistyöllä ja keskinäisellä oikeusavulla tulisi saada todisteet riittävän nopeasti asianmukaisten oikeusprosessien takaamiseksi (Kurenmaa, 2018). Kuitenkin erityisiä haasteita voi liittyä muun muassa pilvipalvelutietojen saamiseen huomioiden mahdollinen tiedonhajaantuminen yhteen, useampaan tai täysin tuntemattomaan paikkaan (Ulkuniemi & Piironen & Toiviainen, 2018).

Forensiikan avulla on tavoitteena saada taltioitua myös tarvittavat digitaaliset ja/tai elektroniset todisteet niin tietoina keskusteluista ja vaihdetusta materiaalista tiettyyn tutkittavana olevaan rikostapahtumaan liittyen. Samalla tavoitteena on saada informaatiota, mitä on tapahtunut, kuka ja/tai ketkä ovat uhreja sekä kuinka tekijä ja/tai tekijät voidaan löytää. Joissakin tapauksissa rikokseen liittyvät palat digitaalisina todisteina voivat olla jo itsessään riittäviä oikeusprosesseille. Vähintäänkin niiden merkityksellisyys on osana muuta tutkintaa, kuten lapsen haastattelua tai muita kuulusteluja, tärkeä. Digitaaliset tallenteet erilaisista rikoksen jäljistä varmistavat osaltaan sekä uhrin että epäillyn oikeuksia mahdollisissa oikeusprosesseissa. Joka tapauksessa tänä päivänä forensiikkaa haastavat niin digitaalisten datamäärien kasvu, teknologiset ratkaisut laittoman materiaalin tunnistamiseksi ja rikosprosesseissa takavarikoitujen laitteisiin liittyvät vaatimukset. Haaste koskee käytännötilanteiden lisäksi myös ennen kaikkea uusien mahdollisuuksien ja uhkien arviointia. Datamäärien, jopa teratavumääräinen kasvu selittyy osin sillä, että useimmat ihmiset omaavat ja käyttävät arjessaan useita eri laitteita, mutta osin myös esimerkiksi pilvipalveluiden korkea kapasiteetti ja matalat kustannukset. Tästä näkökulmasta kasvava datamäärä on haaste myös

verkossa tapahtuvissa lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä, jolla voi olla merkitystä myös tutkinnan ja oikeusprosessien kokonaiskestoille. A[2].

Konkreettisemmin esimerkiksi Acarin (2017) mukaan chat-keskustelujen mahdollisuus sallia kolmannen osapuolen osallistuminen reaaliajassa viestintään huomioiden yksityisyyden, lasten suojelemisen ja todisteena käytettävien tietojen tarpeiden tasapaino, voisi olla yksi keino päästä parempiin tuloksiin. Myös täysin automatisoidut chatbotit tekstipuhe-tunnistuksella ja metadatan Big Data-analyysillä voisi olla samalla tapaa yksi tehokas keino edellyttäen, että sitä kautta saataisiin sekä tiedot päivämääristä, yhteydenluojasta sekä IP-osoitteen lokaatiosta sekä sisältötiedot keskustelusta tekstinä, äänenä ja kuva-/videotallenteita ylläpitäjiltä. Acarin mukaan rikosten estäminen edellyttää joka tapauksessa kustannustehokkaita strategioita, mutta myös teknologista kyvykkyyttä ennakoida, kuinka potentiaaliset tekijät voivat seurata uusia teknologioita hyödyntääkseen niitä myös osana rikollista toimintaansa. A[2].

Euroopan neuvoston 2018 julkaisussa on erityisesti kiinnitetty huomiota materiaalien tietokantoihin mukaan lukien ”hash”-tietokanta tärkeänä työkaluna, jonka avulla voidaan löytää tekijöitä ja laittoman materiaalin esittäjiä tehokkaasti ilman, että jokaista kuvaa tarvitsisi käydä läpi kuva kuvalta. Brown (2017) on määritellyt hash-tiedon olevan eräänlainen PhotoDNA, joka antaa uniikin allekirjoituksen digitaaliselle kuvalle kuvasopivana teknologiana ja jonka avulla olisi helpompaa identifioida, eliminoida ja löytää kuva- ja materiaalikopioita CAM/CSAM-materiaalista. Jäsenmaiden on suositeltu sitoutuvan aktiivisesti myös INTERPOL-tietokantaan, ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) varmistaakseen, että lasten seksuaalista materiaalia välittävät web-osoitteet tunnistetaan, poistetaan tai niiden ei sallita edes rekisteröityä. A[2].

4.2 CAM/CSAM-materiaaliin liittyvä tutkinta ja työkuorma

Kansainvälisenä ja rajat ylittävänä rikollisuutena, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö verkossa ja siihen liittyvä CAM/CSAM-materiaali voi tarkoittaa tekijöiden, uhrien ja materiaalin jakautumista jopa useaan eri maahan. Tutkinta voi vaatia myös teknisten mahdollisuuksien olemassaoloa sekä kyvykkyyttä anonymisoituja teknologioita, salauksia tai vertaisverkkoja kohtaan. Lisäksi laajoissa tapauksissa voi olla merkittäviäkin haasteita tunnistaa uhreja tai tekijöitä esimerkiksi rikosprosesseja varten, saati, että uhri voitaisiin tavattaessa ohjata myös tarvitsemansa avun piiriin. Vaikkei täysin automatisoituja työkaluja nähtäisikään pelkkänä itseisarvona, olisi automatisoinnin avulla tapahtumista saatavilla perustiedoilla joka tapauksessa rikostutkijoiden työkuormaa helpottava vaikutus. Tutkijat säästyisivät tällöin ainakin ahdistavan materiaalin näkemiseltä, mutta aika- ja työmääräsäästö mahdollistaisi rajallisten viranomaisresurssien tehokkaamman käyttämisen esimerkiksi nopeampaan ja tehokkaampaan uhrien tunnistamiseen. A[2].

Lapsiin verkossa kohdistuvien seksuaalirikosten ja erityisesti siihen liittyvän CAM/CSAM-materiaalin käsittelyä on pidetty useissa eri tutkimuksissa rikostutkijoille haitallisena henkisenä työkuormana. Esimerkiksi Iso-Britanniassa tehty tutkimus (Denk-Florea et al., 2020) on nostanut esiin tutkijoiden negatiiviset tunteet aina shokista vihaan. Lisäksi on inhimillistä tuntea turtumusta materiaaliin, kokea haluttomuutta käydä materiaalia läpi tai katsoa niistä ilmeneviä tapahtumia. Monet voivat kokea myös riittämättömyyttä, sairaustuntemuksia, mutta myös empatiatunteita uhria kohtaan. Monien tapausten on havaittu sisältävän erittäin haitallista materiaalia kenelle tahansa, mutta myös materiaalin määrällä ja tutkinnan kestolla sekä kunkin tapauksen omalaatuisuudellaan on havaittu olevan ahdistavaa vaikutusta. Erityisen ahdistavaksi materiaaliksi on havaittu esimerkiksi ääntä ja kirjoitettua informaatiota sisältävät videot, joiden myötä uhrin traumaattiset kokemukset ilmenevät yhä uudelleen ja kertovat lisää uhrin näkökulmasta. CAM-/CSAM-maailmassa kaikki hyväksikäyttöön ja sisältöön liittyvä voi olla niin raakaa tunkeilevaa kuvina, ei-haluttuina ajatuksina tai muistikuvallisina takaumina, ettei tavanomainen resilienssi tai ammattilaisten psykologinen turvallisuusrationaali tehdä vain työnsä löydäkään enää kohtaavuutta ja motivaatiota tärkeäksi työksi koetusta tehtävästä suhteessa väkivaltaan tai laittomiin tapahtumiin, joita työn puolesta on kohdattava. A[2].

Vastaavasti Yhdysvalloissa (Seigfried-Spellar, 2017) on tutkimuksissa noussut esille lisääntynyt riski kokemusperäiselle psykologiselle ahdistukselle tai erilaisille stressioireiden muodoille, jotka edelleen voivat ilmetä emotionaalisena stressinä epäsuorasti stressaavissa kokemuksissa ilman erityistä traumaattista tapahtumaa, kuten myötätuntuupumus. Tilanteet voivat olla erityisen stressaavia tutkijoille, joilla on päällekkäinen tehtävärooli, jossa sama tutkija voi joutua kohtaamaan jokaisessa tapauksessa kasvokkain vuorovaikutuksessa lapsiuhrin, hänen vanhempansa sekä tekijän ja/tai tekijät. A[2].

Myös Marttila (2017) on kiinnittänyt huomiota opinnäytetyössään tutkijoiden jaksamiseen haastatteleamalla poliisin tutkijoiden ja tutkinnanjohtajia työtehtävän vaativuudesta. CAM/CSAM-tutkinta on koettu vaativaksi, paljon aikaa ja ihmisresurssia vieväksi tutkinnaksi. Erityisesti henkilöresurssin käyttöön liittyy kova, kohtuuton ja epämiellyttävä henkinen työkuorma, joka voi helposti aiheuttaa tutkijoilleen kumulatiivista stressiä. Tutkijat ovat kertoneet myös kokemuksistaan työn arvottomuudesta tai positioista ylipäättään työmäärän suhteesta esimerkiksi lopputulokseen, kuten tuomitun lopulta saamaan rangaistukseen. Myös tässä yhteydessä automatisoitua kuva- ja videomateriaalin luokittelumahdollisuutta hash-tietokanta mukaan lukien, on toivottu ratkaisemaan tilannetta helpottaen, nopeuttaen ja suojaten tekijöitään ainakin samoilta kiertäviltä toistuvilta materiaaleilta ja niiden läpikäymiseltä. Vuonna 2018 tällainen tietokanta on ollut kehitysprosessissa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa tavoitteena myös saada suljettua laittomaa sisältöä levittäviä sivustoja. Tutkijat ovat kokeneet myös tarvetta IT-koulutukselle aina forensisista IT-työkaluista, erilaisiin alustoihin liittyvistä tiedoista tai muista teknisistä kysymyksistä, jotka olisivat merkityksellisiä tapauskohtaisesti tapauksia selvitettäessä, vaikka työ opettaisikin ajan kanssa tekijäänsä. A[1].

Tämä samainen kaikkia viranomaisia, yhteistyöprosesseja ja käytäntöjä koskettava tarve on toistettu myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa (Huittinen, 2019) A[1].

4.3 Yhteenveto

Lasta seksuaalisesti esittävästä materiaalista käytetään useissa yhteyksissä tänä päivänä lyhennettä CSAM (child sexual abusing material), mutta myös aiempaa CAM-lyhennettä (child abuse material) käytetään yhä vakiintuneesti. Taulukossa lyhenteet on huomioitu rinnakkaisina.

CAM/CSAM-materiaali
<ul style="list-style-type: none"> - voi sisältää <ul style="list-style-type: none"> o lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia, videoita tai muuta materiaalia, jota on olemassa o olemassa oleva materiaali voi kiertää ja olla jaettu eri yhteyksissä uudelleen ja yhä uudelleen o itsetuotettu materiaali osana CAM/CSAM-materiaalia <ul style="list-style-type: none"> ▪ ns. self-generated-material/self-generated/self-produced sexually explicit material - liittyy pääasiassa tekijöiden seksuaaliseen kiinnostukseen lapsiin - liittyy osaltaan myös toimimiseen Dark Webissä ja mahdollisiin liittymiin organisoitujen rikollisryhmien toiminnassa, jolloin motiivina voi olla lisäksi taloudellinen motiivi laittomassa kaupallisessa tarkoituksessa

Taulukko 4: Yhteenvetotietoja CAM/CSAM-materiaalista

5 DarkWeb

Dark Webin alustoilla toimimiseen liittyy keskeisesti tekijän mahdollisuus piilottaa todellinen identiteettinsä anonyymisyyden taa riippumatta siitä, onko kyse yksityisestä henkilöstä tai toimitaanko alustoilla yhteistyössä toisten kanssa tai vaikkapa osana organisoitunutta rikollisuutta. Anonyymisyys suojaa tekijöitä joka tapauksessa kiinnijäämisriskiltä. Pimeän verkon alustoilla jaetaan lasta seksuaalisesta esittävää kuvamateriaalia ja etsitään uhreja. Alustoilla yksinkin toimivat voivat kohdata suuren joukon muita tuottaakseen, jakaakseen ja/tai vaihtaakseen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön materiaalia. A[2]. Toiminta ja keskustelut pimeän verkon alustoilla voivat olla samanmielisten toimijoiden välillä suhteellisen vapaata jaettavan materiaalin ollessa jopa äärimmäisen väkivaltaista, raakaa tai muutoin poikkeuksellista. Materiaalien uhrin voivat olla myös ympäri maailmaa ja materiaaleista voidaan maksaa suuriakin summia. (Tanttari, 2018.)

5.1 Dark Web-alustojen toiminnasta

Salovaara (2021) on tarkastellut tutkimuksessaan Dark Web-sivustoa, joka on rakenteellisesti näyttäytynyt 40 eri kategoriaan sekä lukuisiin alakategorioihin jakautuneena vuorovaikutuksellisenä, tavoitteellisenä, hallittuna ja tehokkaasti toimivana verkostona ja keskustelufoorumina. Foorumilta on voinut erottaa karkeasti muun muassa yhteisön toimintaperiaatteet ja säännöt, CSAM-videot, CSAM-kuvat sekä erilaisia sekalaisia asioita, kuten chat-keskustelumahdollisuuden. Yleisesti yhteisöön pääsy on edellyttänyt nimimerkin käyttöä ja tapahtunut vastikkeettomasti. Yhteisön kaltaisille sivustoille on todettu olevan käytännössä mahdotonta joutua vahingossa, mutta sivusto on ollut käytännössä melko helposti löydettävissä pimeän verkon hakukoneilla. Sivustolla on ollut joulukuussa 2020 kirjautuneita käyttäjiä 350 000, mutta käyttäjiä on arvioitu olevan hyvin laajasti. Yhteisön ylläpidosta ja eri keskustelualueiden sisällön ylläpidosta vastaavia ydinjäseniä on ollut joitakin satoja. Sivustolla on voinut havaita uusia aiheita (topics) yli 60 000 kappaletta, joihin on liittynyt lähes miljoona viestiä tai postausta (posts) yksittäisten aiheiden katselukertojen arvion noustessa jopa satoihin tuhansiin katselukertoihin. Vastaavasti chat-keskusteluissa on havaittu yli 300 000 viestiä yli 7 000 aiheesta ja näissä keskusteluissa on havaittu voitavan käydä laajastikin keskusteluja mistä tahansa elämänalueen aiheesta. Poikkeuksellisenä kategoriana on todettu avoimen verkon kautta löydettävien tavallisten lasten kuvien julkaiseminen, joiden yhteydessä kuitenkin on havaittu yleiseen yhteisön diskurssiin liittyvää lapsen viattomuuden, kauneuden tai luonnollisten lapsenomaisten piirteiden yhdistämistä seksuaalisesti houkutteleviin keskusteluihin. Yleisesti sivustoilta on kuitenkin käynyt ilmi, ettei lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ole pidetty yhteisön jäsenten keskuudessa haitallisena ja lapsiin kohdistuvaan seksuaaliseen mielenkiintoon on suhtauduttu myönteisesti ja kannustavasti

jäsenten hyväksyessä lapsen seksuaalisoinnin, mieltymykset ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön. Yhteisön omien sosiaalisten normien on nähty pitävän myös yllä ja vahvistavan CSAM-ongelmaa, jossa kaikki saatavilla oleva aineisto on ollut käyttäjien mielenkiinnon kohteena. Vahvasti seksuaalisoituneet keskustelut ovat sisältäneet aktikeskeistä ja voimakasta fantasiointia sisältäviä teemoja, jossa kuvamateriaaleihin liitetään toimintaa rohkaisevia kommentteja ja ajatuksia. Vastaavasti yhteisön säännöissä on havaittu näennäisesti kiellettävän näkyvän kivun ja suoran lapseen kohdistuvan kovan fyysisen väkivallan julkaiseminen, mutta myös tällaisella materiaalilla on yhteisössä todettu olevan sekä tarjontaa että kysyntää. Myös suoratoistona esitettävälle live streaming-yhteydelle on todettu olevan kysyntää. Sivuston selkeän ja helppokäyttöisen rakenteen on havainnointu mahdollistavan monipuolisen CSAM-materiaalin jakamisen ja CSAM-materiaalia on päässyt katsomaan, vaikei sitä itse olisi jakanutkaan. Havaintojen mukaan CSAM-materiaalin osuus kaikista sivuston aiheista on ollut yli 90 prosenttia, jossa CSAM-kuvien määrän on arvioitu olevan viisinkertainen CSAM-videoihin verraten. (Salovaara, 2021.)

5.2 Dark Web-alustojen toimijoista

Suojellaan Lapsia ry:n toteuttamassa tutkimuksessa (Insoll et.al., 2021) on selvitetty tarkemmin juuri CSAM-materiaalien käyttäjien suhdetta CSAM-materiaaliin. Tutkimus on kohdennettu joulukuusta 2020 elokuulle 2021 Dark Webissä 12 kielellä tietyin avainsanoin tietyiltä alustoilta CSAM-materiaalia tai muuta väkivaltaista laitonta materiaalia etsineille käyttäjille. Käyttäjillä on ollut myös mahdollisuus vastata joko ”Help us to help you”- tai ”No need for help”- tutkimukseen. Tutkimuskyselyt ovat kokonaisuudessaan tuottaneet runsaasti vastauksia. (Insoll et.al., 2021.)

Monet vastaajat ovat kokeneet helpotusta, että he ovat voineet jakaa ajatuksia ja tunteitaan materiaalin käytöstä. He ovat myös tunteneet toiveikkuutta saada apua muuttaa käyttäytymistään jatkossa. Jopa puolet vastaajista on ilmoittanut olevansa jollakin tapaa valmis lopettamaan CSAM-materiaalin etsimisen ja katsomisen tai he ovat jo yrittäneet tehdä niin siinä onnistumatta. Suuri osa vastaajista (62 %) on kuitenkin ilmoittanut kokevansa kyvyttömyyttä kontrolloida materiaalin käyttöä tai ettei osa vastaajista ole ollut koskaan aikeissa kertoa kenellekään materiaalin käytöstä. Vastausten perusteella tutkimuksessa on noussut esille CSAM-materiaalin käytön yhteys lapsiin kohdistuvan seksuaalisen kiinnostuksen lisäksi myös mahdolliseen käyttäjän omaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön, muihin traumoihin tai pornografiakiinnostukseen. Osa materiaalin käyttäjistä on kertonut materiaalin käytön vaikuttavan negatiivisesti joko heidän vointiinsa, läheissuhteisiinsa tai arkirutiineihinsa ilmeten esimerkiksi haluna vetäytyä tai välttää sosiaalisia tilanteita, tuntea häpeää, syyllisyyttä, yksinäisyyttä tai itsekontrollin puutetta. Jotkut vastaajat ovat kertoneet myös stressistä ja

ahdistuksesta, johon on voinut liittyä myös itsensä vahingoittamiseen liittyviä ajatuksia. Osasta vastauksia on ilmennyt toivottomuutta, ettei asiat jatkossa muuttuisi, mutta osa on arvellut, että esimerkiksi rajattu pääsy materiaaleihin, lääkitys, neuvonta tai terapia voisivat olla heille avuksi. Ne, jotka eivät ole kokeneet lainkaan avuntarvetta, ovat voineet tuntea, ettei materiaalien katsomisessa, käyttämisessä tai lapsiin kohdistuvassa seksuaalisessa kiinnostuksessa ole mitään väärää tai ettei pelkkä katselu ilman kontakteja lapsiin ole haitallista. Syyksi sivustoille tulemiselle on voitu ilmoittaa lisäksi esimerkiksi uteliaisuus, mitä Dark Webistä voi löytää tai kuinka saavutettavaa aineisto on. (Insoll et.al., 2021.)

Kyselyihin vastanneista 45 prosenttia on ilmoittanut näkevänsä alustoilla pääasiassa 4-13-vuotiaita tyttöjä kuvaavaa materiaalia ja 18 prosenttia vastaajista materiaalia samanikäisistä pojista. Monet ovat kertoneet, että materiaalin käyttöön liittyy joko ennalta, materiaalin katsomisen kuluessa tai tämän jälkeen seksuaalisia ajatuksia, seksuaalista kiihottumista tai masturbointia. Huomattavaa on, että yli puolet vastaajista on pelännyt, että materiaalien käyttö voisi vähintään joskus johtaa siihen, että he voisivat ottaa suoran kontaktin lapseen tai lapsiin. Vaikka valtaosa ei ole toiminut vastaustensa perusteella näin, on osa tehnyt niin joko harvoin (17 %), kuukausittain (11 %) taikka joka hetki tai viikoittain (4-5 %). CSAM-materiaalin käyttämisellä ja jonkun lapsen ja/tai joidenkin lasten joutumisella seksuaalisen hyväksikäyttörikoksen kohteeksi voi siis olla konkreettinenkin yhteys. Vastaajat ovat kertoneet myös olevansa yhteydessä toisten käyttäjien kanssa, 19 prosenttia jopa viikoittain. Pääasiassa vastaajat ovat kertoneet, etteivät he ehkä suuressa määrin ole kertoneet vaikuttuneensa muiden ajatuksista tai toimista, mutta yhteydenpito, samanhenkisten hyväksyntä tai ajatus materiaalien käyttöön liittyvästä oikeutuksesta voivat joka tapauksessa ylläpitää käyttäytymiseen liittyviä vääristymiä ja pahentaa näin ollen osaltaan ongelmaa kokonaisuudessaan. (Insoll et.al., 2021.)

5.3 Mahdollisuuksista löytää CAM/CSAM-materiaalia Dark Web-alustoilta

Lahti (2021) on opinnäytetyössään esitellyt erilaisia automaatiotyökaluja, joita voidaan käyttää avoimen lähdetiedon tiedustelussa OSINT-tiedustelun (*Open Source Intelligence*) suorittamiseen julkisesti saatavilla olevista ilmaisista tietolähteistä. OSINT-tiedustelu hyödyntää ainoastaan laillisesti saatavilla olevia lähteitä rikkomatta tekijänoikeuksia tai yksityisyyttä. Automatisoinnin kohteena oleva tieto tulisi pystyä rajaamaan mahdollisimman tarkasti, mutta silti tietomäärä voi muodostua nopeasti hyvinkin suureksi. Tiedonkeruuseen automatisoituja työkaluja voisi siis hyödyntää, mutta tarkempi tiedon analysointi, aineistosta tehtävät relevantit johtopäätökset yhdistettyinä muihin varmistettuihin tietoihin ja jatkotoimenpiteiden arviointi edellyttävät joka tapauksessa ihmisresurssin käyttämistä ja osaamista. OSINT-tiedustelu lisää kuitenkin kiinnijäämisriskiä varsinkin yhdistettäessä se

muuhun perinteiseen tiedusteluun ja sen merkitys on tärkeää huomioida ensinnäkin siksi, että ihmisten elämämpiiri on siirtynyt koko lailla verkkoon, jonne myös rikollisuus on jo yhtä lailla siirtynyt. A[3].

OSINT-tiedustelu kattaa myös Dark Webin resurssin ja Lahti on pohtinutkin, kuinka mahdollisia automatisoituja työkaluja voisi pyrkiä hyödyntämään esimerkiksi pimeässä verkossa tutkittaessa CAM-materiaalia ja mitä haasteita siihen liittyy. Yhtenä menetelmänä olisi keskittää tiedustelua jo tunnettuihin linkkeihin ja sivustoihin altistamatta tutkijoita CAM-materiaalin sisällölle, jolloin tiedustelu kohdistuisi kielletyn sivuston tai linkin käyttäjään. Muun muassa OSINT-työkaluina Maltego ja Recon-ng datan prosessointia käsittelevinä työkaluina voisivat olla jossakin määrin hyödynnettävissä. Myös yksityisten, esimerkiksi yhteisötahojen toimijuutta viranomaistoiminnan apuna mahdollisesti CAM-/CSAM-materiaaliin liittyvän informaation selvittämisessä ja välittämisessä lähteiden tarkemmaksi tutkimiseksi, tulisi voida arvioida mahdollisuutena uudelleen. Vastaavasti Dark Webissä tehtävään tiedusteluun sisältyy muun muassa laillisten ja laittomien sivustojen tunnistamiseen sekä oman tietoliikenteen ja identiteetin turvaamiseen liittyviä riskejä, mutta ammattimaisesti toimien riskit eivät ole suuria ja niiden haitallisuus on vähäinen huomioiden myös, että OSINT-materiaalin käsittely viranomaisissa on liitetty erillisiin tehtävämäärittelyihin sekä tehtävän vaatimaan osaamiseen. Varsinaista automatisoitua tiedustelua ei pimeässä verkossa voi suorittaa huomioiden pimeän verkon rakenne, käyttötarkoitus, tiedon tarkkarajaisuus sekä toimiminen useilla eri kielillä eri alustoilla. Myös mahdollinen pimeän verkon hakukoneisiin kohdistuva tiedustelu edellyttäisi tarkkoja tietoja kohteesta. A[3].

Sinällään OSINT-materiaali itsessään tai yhdistettynä muihin tietoihin voi olla yksi potentiaalinen todiste osana muuta todistelua. Sekä uhri että epäilty saavat kaiken rikosprosessissa käytettävän todistelun tietoonsa ja sitä käsitellään myös suullisessa oikeudenkäytössä. Se, minkä painoarvon kukin todiste saa, jää lopulta tuomioistuimen päätettäväksi. OSINT-materiaalia keräävien tutkijoiden ammatillisuus perustuu lainvaatimusten noudattamiseen, osaamiseen ja hyvään harkintakykyyn, jolloin kuhunkin tapaukseen liittyen tulee voida osoittaa tarkastikin mistä, milloin ja kuinka materiaalit on löydetty, kuinka ne on alun perin luotu ja kuinka ne ovat mahdollisesti muuttuneet. A[3].

6 Pohdinta ja johtopäätökset

Työn tavoitteena oli luoda mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva ilmiönä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä verkossa. Ilmiötarkastelu ei ole yksinomaan riittävä, koska jokaisessa lapseen seksuaalisessa tarkoituksessa verkossa tehdyssä yhteydenotossa on kyse vakavasta lapseen kohdistuvasta rikoksesta, jolloin ilmiön ja rikoksen näkökulmat yhdistyvät vääjäämättä toisiinsa. Koostettaessa tietoa niin lasten kertomista kokemuksista kuin tekijöiden tavasta toimia yhteydenottotilanteista on ollut mahdollisuus rakentaa tarkempaa kokonaiskuvaa haitallisista ja rikokseksikin katsottavista tapahtumista, joita lapset voivat kohdata verkkoympäristössä fyysisen ympäristön lisäksi. Kokonaiskuvan perusteella lasten digitaidot ovat luonnostaan osana teknologista kehityskulkua hyvällä tasolla, kuten myös tietoisuus yleisistä turvataidoista tai muiden toimijoiden mahdollinen riskikäyttäytyminen voidaan tunnistaa hyvin muun muassa groomingiin liitettyjen toimintatapavaihtoehtojen osalta. Näyttää kuitenkin siltä, että lapsia sekä heidän lähipiiriinsä kuuluvia aikuisia kaikissa toiminnoissa tulisi rohkaista enemmän siihen, kuinka oikeassa tilanteessa tulisi toimia matalalla kynnyksellä, jolloin tietoa tapahtumista saataisiin nopeammin ja mahdolliset jatkotoimenpiteet olisivat kaikkien osapuolten näkökulmasta tehokkaampia. Tämä olisi avuksi myös haitallisen tai uhkaavan tilanteen kokeneen lapsen tarvitseman tuen ja avun tarpeen selvittämiseksi tilanteen käsittelemiseksi ja siitä ylipääsemiseksi. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvamateriaalin olemassaolo, hankkiminen, levittäminen ja toistuvat uudelleenjaot sekä Dark Web-alustoilla toimimiseen liittyvät kysymykset ovat globaaliongelman, jotka vaativat tehokasta huomiota niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin, eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä kehittyvien teknisten mahdollisuuksien löytämistä ja hyödyntämistä.

Teoreettisena aiempiin aineistoihin nojaavana tapaustutkimuksena tämän tutkimuksen ja yhteenveto-osuuden luotettavuus (reliability) aineistojen ristiin analysoinnissa nojaa pääasiassa kahteen yksittäiseen vertaisarvioituun tapaustutkimusartikkeliin. Tutkimuksen pätevyys näkökulmasta (validity) kokonaisvaltainen näkökulma täyttyy ajassa tarkasteltuna eli kuvaa sitä tilaa, jolloin aineisto on kerätty ja koostettu. Huomioitavaa on, että kyberrikosten luonteelle on ominaista ajassa nopeastikin kehittyvä luonne, joka voi koko ajan saada joitakin uusia ulottuvuuksia tai poistaa aiempia tietoisuuden muutoksista ilmetessä usein viiveelläkin. Mahdollisista kehityskulkumuutoksista huolimatta kokonaiskuvaa on pidettävä edelleen relevanttina tietona mukaan lukien muun muassa kaikki käytetty tutkimusaineisto sekä tekijöiden toimintatavoista uutisoitu huomioiden myös mahdollinen siirrettävyys kansainvälisellekin tasolle jo siitäkin lähtökohdasta, että kyse on hyvin monissa yhteyksissä myös rajat ylittävästä kansainvälisestä rikoksesta. Kokonaiskuvan saamiseen liittynyt tavoite moninäkökulmaisesta ilmiöstä nostaa esiin luonnollisesti useita teemoja, jotka ilmentävät kokonaisuutta ja voivat vaikuttaa kuvaavan joiltakin osin yksittäistä teemaa jopa hyvinkin laajasti. Tarkemmassa tarkastelussa kustakin teemasta voisi kuitenkin löytää lisätietoa, jolloin yleiskuvauksen tiedot rajoittuvat vääjäämättä yleiselle tasolle, eivätkä esimerkiksi huomioi

tarkemmin esimerkiksi eri ikäryhmien tai eritaustaisten kokemuksia tai toimijuuksia taikka anna tarkempia esimerkkejä esimerkiksi vaikkapa yksittäisten teknologialan tai alustatoimijoiden jo toteutuneista ponnisteluista ja pyrkimyksistä toimia osaltaan CAM-/CSAM-materiaalin estämispyrkimyksessä.

Näin ollen aiheeseen liittyvää jatkotutkimusta olisikin perusteltua tehdä lähes miltä tahansa kokonaisuuden osa-alueelta. Teknologiakehitykseen liittyvä mahdollinen muutos on tärkeää tulla huomioiduksi sekä niin tekijöiden käyttäytymiseen liittyvässä mahdollisessa muutoksessa kuin yhtä lailla mahdollisuuksissa estää tai suojella lapsia haitallisilta tai rikollisilta yhteydenotoilta verkossa. Aihe vaatii siis aktiivista seuranta, jonka myötä on mahdollista tehdä johtopäätöksiä kehityskulusta ja allokoida mahdollisuuksia rakentaa tehokkaita ennalta estäviä näkökulmia. Teknisestä näkökulmasta tutkimusta on ollut myös varsin vähän löydettävissä, joka pieninkin askelin voisi viedä myös teknologian hyödyntämiseen liittyviä puuttumismahdollisuuksia eteenpäin huomioiden tasapaino löydettyjen keinojen tarvittavassa suojaamisessa. Myös tarkempi suomalainen näkökulma esimerkiksi tekijöiden tavasta toimia voisi tuottaa lisätietoa tekojen ennalta estämiseksi. Lisäksi eurooppalaiseen analyysiin olisi mahdollista laajentaa näkökulmia selvittämällä tarkemmin eri maissa mahdollisesti aiemmin tehtyjä tutkimuksia lasten kertomista kokemuksista nimenomaisesti verkossa kohdatusta seksuaalisesta häirinnästä tai hyväksikäytössä sekä saada lisätietoa tätä kautta esimerkiksi eri maissa mahdollisesti tunnistetuista erilaisista tekijöiden toimintatavoista. Mahdollisia hyviä käytänteitä ja menetelmiä, kuinka reagoida tai estää tekoja, voisi olla myös selvitettävissä. Vastaavanlaisen kansainvälisen analyysin tekeminen paljastaisi todennäköisesti vielä uusia näkökulmia, josta voisi olla hyötyä kokonaiskuvan, rajat ylittävän ja kyberrikoksen luonteelle ominaisen rikollisuuden nopean kehittymisen, mutta myös yhteistyökysymysten tarkemmaksi hahmottamiseksi eri toimijoiden näkökulmista.

Lähteet

HE 13/2022 vp.

Rikoslaki 39/1889. (2021) Rikoslaki 17 luku.

Rikoslaki 39/1889. (2021) Rikoslaki 20 luku.

Rikoslaki 39/1889, 723/2022. (2022) Rikoslaki 17 luku.

Rikoslaki 39/1889, 723/2022. (2022) Rikoslaki 20 luku.

Painetut

Yin, Robert K.: Case Study Research, Design and Methods, Fourth Edition, Applied Social Research Methods Series, Sage, London, 2009.

Sähköiset

Acar, K. V., 2017. "Webcam Child Prostitution: An Exploration of Current and Futuristic Methods of Detection", International Journal of Cyber Criminology 11(1):98-109. DOI:10.5281/zenodo.495775

Acar, K. V., 2018. "OSINT by Crowdsourcing: A Theoretical Model for Online Child Abuse Investigations", International Journal of Cyber Criminology 12(1):206-229. DOI:10.5281/zenodo.1467897.

Brown, J., 2017. Online Risk to Children: Impact, Protection and Prevention, John Wiley & Sons, Ltd.

Commonwealth of Australia, 2021. Commonwealth of Australia 2021.

Council of Europe, 2001. Convention on Cybercrime.

Council of Europe, 2007. Lanzarote Convention.

Council of Europe, 2018. Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment, Recommendation CM/Rec (2018) of the Committee of Ministers, Council of Europe.

Denk-Florea, C.-B. et al., 2020. Understanding and supporting law enforcement professionals working with distressing material: Findings from a qualitative study, San Francisco: PLoS One; San Francisco.

Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. ja Sariola, H. (2008) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta, Poliisiammattikorkeakoulu 71/2008, Tampere, Oikeuspoliittinen tutkimuskeskus 87.

Europol, 2017. Online sexual coercion and extortion as a form of crime affecting children - Law enforcement perspective, Europol, EC3, European Cybercrime Center.

Europol, 2022. Crime Areas; Child Sexual Exploitation.

Fagerlund, M. ym. (2013) Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Huittinen, M. (2019) Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen tutkiminen lapsen edun mukaisesti, Selvitys poliisin ja perhekeskustoiminnan näkökulmasta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Ikonen, R. ja Halme, N. (2018) Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Insoll, T., Ovaska, A. ja Valkonen-Vaaranen, N. (2021) CSAM Users In The Dark Web, Suojellaan Lapsia ry.

Interpol, 2022. Crimes; Crimes against children.

Interpol, 2022. Crimes; Cybercrime.

Juusola, A. ym. (2021) Grooming lasten silmin - selvitys 11-17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä, Pelastakaa Lapset ry.

Kalliokoski, E. ym. (2021) Miten suojella lasta verkossa? Opas aikuiselle., Pelastakaa Lapset ry.

Kloess, J. A. et al., 2017. "A Qualitative Analysis of Offender's Modus Operandi in Sexually Exploitative Interactions With Children Online", *Criminology & Criminal Justice*, 29(6): 563-591. DOI:10.1177/1079063215612442

Kopecký, K., 2016. "Online blackmail of Czech children focused on so-called "sextortion" (analysis of culprit and victim behaviors)", *Telematics and Informatics*, 34(1): 11-19. DOI:10.1016/j.tele.2016.04.004

Korpilahti U., Kettunen H., Nuotio E., Jokela S., Nummi V.M. & Lillsunde P. toim. (2019): Väkivallaton lapsuus - Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27.

Kurenmaa, T. (2018): Rikostorjunnan tila-selvityshanke, loppuraportti, Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2018.

Lahti, I. (2021): OSINT-tiedustelun automatisointi pimeässä verkossa ja CAM-materiaali tutkinnan haasteet, Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma, Opinnäytetyö, marraskuu, 2021, Laurea Ammattikorkeakoulu.

Marttila, J. (2017): IT-forensiikan tutkintaoppaan kehittäminen CAM-rikostutkinnan avuksi, Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma, Opinnäytetyö, Huhtikuu, 2017, Laurea Ammattikorkeakoulu, Kerava.

October, M. (2018): Lasten, nuorten ja aikuisten kokemuksia väkivallasta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Parikka, S., Pentala-Nikulainen, O. ja Lounamaa, A. (2018): Kysely- ja väestötutkimuksen tuloksia, Työpaperi 28/2018, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Pelastakaa Lapset ry (2010): Tutut tuntemattomat, Raportti lasten ja nuorten nettituttavuuksista sosiaalisessa mediassa.

Pelastakaa Lapset ry. (2013): Internet ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, Ota puheeksi, Pelastakaa Lapset ry.

Pelastakaa Lapset ry, (2016): Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja digitaalinen media.

Poliisi (2021) Seksuaalirikokset, Poliisin Internet-sivut.

Pongrácz, I. (2019): Children, Online Dangers and Solutions.

Rikosuhripäivystys (2021): Turvaohjeita Nettiin.

Salovaara, J. (2021): Lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa kuvaava materiaali verkossa - kansainvälisen CSAM-sivuston toiminta ja käyttäjät, Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö, AMK, 5/2021.

Salmi, V. (2008): Väkivalta sähköisten viestimien kautta, Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Sampson, F. Intelligent evidence (2017): Using open source intelligence (OSINT) in criminal proceedings, The Police Journal: Theory, Practice and Principles 2017, Vol. 90(1) 55-69, DOI: 10.1177/0032258X16671031

Seigfried-Spellar, K. C. (2017): "Assessing the Psychological Well-being and Coping Mechanisms of Law Enforcement Investigators vs. Digital Forensic Examiners of Child Pornography Investigations", Society for Police and Criminal Psychology.

Sisäministeriö (2021): Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta, Sisäministeriö, Helsinki.

Smahel, D. et al., (2020): EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. DOI: 10.21953/lse.47fdeqj01ofo

Tanttari, S. (2018): Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö saa netissä uusia muotoja, Oikeusministeriö.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (2021): Barnahus-hanke.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (2021a): Eihän se edes koskaan oikeasti tavannut sitä! - Verkkovälitteisten seksuaalirikosten vaikutukset lapsiin ja nuoriin ovat yhä puutteellisesti tiedostettuja eri aloilla, blogi 10.8.2021, (THL, 2021a)

Toivonen, H. - Kuusisto, R. (2014): Ihmiset, verkot ja uudet yhteisöt, teoksessa Muttilainen, Vesa - Huotari, Vesa (toim.): Poliisin toimintaympäristö, Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2014, s. 185-193, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 112, Suomen Yliopistopaino, Juvenes Print, Tampere, 2014.

Turvallisuuskomitea (2013): Suomen Kyberturvallisuusstrategia, Valtioneuvoston periaatepäätös 24.1.2013, Turvallisuuskomitean sihteeristö, Helsinki.

Ulkuniemi, K., Piironen, T. ja Toiviainen, T. (2018): Kyberrikollisuus poliisin haasteena, Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Valoaho, S. toim. (2013): Internet ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, Ota puheeksi. Pelastakaa Lapset ry., Lasten suojele digitaalisessa mediassa.

Valtioneuvosto (2019): Väkivallaton lapsuus, Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27.

Kuvat

Kuva 1: Tutkimuksen toteuttaminen Case Study-menetelmän avulla (Yin, 2009).	11
---	----

Taulukot

Taulukko 1: Lapseen verkossa kohdistuva seksuaalinen hyväksikäyttö rikoksena ja ilmiönä ..	18
Taulukko 2: Lapsi mahdollisen seksuaalirikoksen uhrina verkossa	23
Taulukko 3: Tekijän toiminnallinen tapa	26
Taulukko 4: Yhteenvetotietoja CAM/CSAM-materiaalista	32

Liitteet

Liite 1: Lapseen kohdistuvat rangaistavaksi säädettyt seksuaalirikokset, HE 13/2022 vp.....	44
Liite 2: Analysis of sexual abuse of children online and CAM investigations in Finland	45
Liite 3: Analysis of sexual abuse of children online and CAM investigations in Europe	46
Liite 4: OSINT on the Dark Web: Child Abuse Material Investigations.....	47

Liite 1: Lapsen kohdistuvat rangaistavaksi säädetty seksuaalirikokset, HE 13/2022 vp.

Lapsen kohdistuvat seksuaalirikokset	
voimassa 31.12.2022 saakka	voimassa 1.1.2023 lukien (723/2022)
RL 17:18 Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (650/2004)	RL 20:19 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen
RL 17:18a Törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen (650/2004)	RL 20:20 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen
RL 17:19 Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (540/2011)	<ul style="list-style-type: none"> - säännös säilyy jatkossa samanlaisena - viitataan aiemman lainsäädännön esitöihin
RL 20:6 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	RL 20:14 Seksuaalinen kajoaminen lapseen RL 20:15 Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen <ul style="list-style-type: none"> - muut seksuaaliset teot kuin sukupuoliyhteys - voivat olla monentyyppisiä seksuaalisia tekoja (seksuaalissävytteiset jutut, fyysinen kosketus tms.) - teon vakavuusaste riippuu myös muista teon olosuhteista
	RL 20:16 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö <ul style="list-style-type: none"> - vain lievemmat tekemuodot
RL 20:7 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö <ul style="list-style-type: none"> - jatkossa joko lapsen raiskaus tai - törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen 	RL 20:12 Lapsenraiskaus
RL 20:7a Törkeä lapsenraiskaus	RL 20:13 Törkeä lapsenraiskaus <ul style="list-style-type: none"> - yksinomaan lapsen raiskauksen törkeä tekemuoto - ilmentää rikoslain 20 luvun vakavinta rikosta
RL 20:8a Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	RL 20:9 Korvauksen tarjoaminen nuoreen kohdistuvasta seksuaalisesta teosta
RL 20:8b Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin	RL 20:18 Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin
	RL 20:19 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen
	RL 20:20 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen
	RL 20:21 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito
RL 20: 8 c Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen	RL 20:22 Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen

Liite 2: Analysis of sexual abuse of children online and CAM investigations in Finland

Johanna Parviainen, Jyri Rajamäki
Laurea University of Applied Sciences, Espoo, Finland
Johanna.Parviainen@student.laurea.fi
Jyri.Rajamaki@laurea.fi

Abstract: Children who use their free time with phones and computers online, interact with the digital environment on a daily basis, where they will often make social contacts with their friends as well as exchange photos and videos with them. However, children often make contact incautiously with new people online and may risk falling victim to sexual harassment or sexual abuse via sexually charged messages, requests to send nude photos or other Child Abuse Materials (CAM). Most of these cases are unreported crimes. Victims do not always understand that they could be victims. Sexual abuse of children endangers children's psychological, physical and social health, and is against the interests of the child and their human rights. The European Commission's Internal Security Fund Police (ISFP) aims to fund projects on fighting cybercrime and child sexual abuse including digital investigations. This paper provides background information for an innovation project intended to get funding from the ISFP. The case study composes up-to-date pictures of sexual abuse of children online in Finland by applying (1) observations of national police officers who have worked with CAM investigations as a tactical, technical or lead investigator to get unwritten knowledge of the challenge of investigations in the future, and (2) earlier research in Finland. Finnish Child Victim Surveys from past years provide a nationally representative sample of the experiences of children between 12 and 15 years of age where online grooming and sexual abuse is reported. In spring 2021, Save the Children Finland published 11-17-year-old children's experiences of and thoughts on online grooming, and its results show grooming to be a common phenomenon and that a portion of children reported contact being made sexual from its very beginning. This case study combines qualitative and quantitative methods for achieving different aspects and paradigms over the CAM investigations in Finland and are now up to date and would describe how crime investigators have to observe CAM crimes in crime investigations and how cases would be investigated effectively and reliably in a timely fashion and without unnecessary mental workload.

Keywords: child abuse, child pornography, cyberbullying, cybercrime, CAM, child abuse material, case study research

Liite 3: Analysis of sexual abuse of children online and CAM investigations in Europe

Johanna Parviainen, Jyri Rajamäki
Laurea University of Applied Sciences, Espoo, Finland
Johanna.Parviainen@student.laurea.fi
Jyri.Rajamaki@laurea.fi

Abstract: Child sexual abuse or child's exploitation online as sexual violence including Child Abuse Materials (CAM/CSAM) is a global phenomenon. This case study aims to get information on the current nature of crimes by online published surveys, reports, articles, and documents as an international and cross-border cybercrime in Europe. To get information of children's own experiences of some European countries, information on how they react to sexual messages or sexual harassment online or how they recognize a threat to be a victim of sexual abuse online are important aspects to understand the phenomenon at all. The sexually motivated offenders and their behavior online conversations are also important to recognize to get more information of this criminal activity at all. If sexual abuse has been done only online, the knowledge of the current events helps law enforcement authorities (LEAs) to understand how they could find reliably the needed digital evidence for pre-trial investigations and judicial processes. The authorities' workload can be high in CAM/CSAM cases first with handling enormous digital data, but also with nature of cases which has seen widely causing different forms of stress also to professionals. From this point of view, this study also aims to describe how the different forensic tools and technological solutions would help LEAs with their jobs, for example, by classifying different materials into different categories, recognizing better victims and suspects, or winning time to investigate other crimes.

Keywords: cybercrime, child abuse, child abuse materials, sexual harassment, CAM investigation

Liite 4: OSINT on the Dark Web: Child Abuse Material Investigations

Jyri Rajamäki, Iiro Lahti, Johanna Parviainen

Laurea Leppävaara, Laurea University of Applied Sciences, Espoo, Finland
<https://www.laurea.fi>

Abstract: The Dark Web allows users to hide their identity while browsing or sending information, providing an ideal environment for transferring information, goods, and services with potentially illegal intentions. Therefore, Law Enforcement Agencies (LEAs) are interested in Open Source Intelligence (OSINT) on the Dark Web. LEAs need appropriate techniques to find darknet sites used by criminals. This article examines online child sexual exploitation and the various OSINT automation tools that can be exploited on the Dark Web. Additionally, we consider OSINT on the Dark Web, paying attention to the challenges LEAs face when investigating crimes related to child abuse material (CAM). The biggest challenges are related to data storage and the criminal investigation itself. CAM may not be recorded or examined except by an LEA officer specifically designated and trained for this purpose. The study examines how OSINT could be implemented without exposing researchers to the contents of CAM. The method could be to focus the inquiry on already known links and sites. This has challenges, but a bigger number of LEAs could carry out such an inquiry, and the storage of such data would not be illegal.

Keywords: CAM, child abuse material, cyber crime, dark web, investigations, OSINT